

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for naturvitenskap og teknologi

Situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i møte med hybride trusler

En kvalitativ case-studie av to hybride trusselhendelser i Norge

Siri Holter

Masteroppgave i samfunnssikkerhet, SVF-3920, Juni 2024

Antall ord: 18 668

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
2	Teori	4
2.1	Innledning.....	4
2.2	Samfunnssikkerhet	4
2.3	Situasjonsforståelse	6
2.4	Hybride trusler.....	8
2.4.1	Hva er hybride trusler?	8
2.4.2	Virkemiddelbruk	12
2.5	Krisehåndtering	13
2.6	Resiliens	17
2.6.1	Hva er resiliens?	17
2.6.2	Samfunnsresiliens.....	18
3	Metode.....	20
3.1	Innledning.....	20
3.2	Case-studie	20
3.3	Dokumentanalyse	21
3.4	Reliabilitet	24
3.5	Validitet.....	25
4	Empiri.....	27
4.1	Innledning.....	27
4.2	Salget av Bergen Engines.....	27
4.2.1	Casepresentasjon	27
4.2.2	Situasjonsforståelse	30
4.2.3	Salg av virksomhet som en hybrid trussel.....	31
4.2.4	Krisehåndtering	32
4.2.5	Resiliens	33

4.3	Spionsaken i Tromsø	35
4.3.1	Casepresentasjon	35
4.3.2	Situasjonsforståelse	37
4.3.3	Etterretning som hybrid trussel	38
4.3.4	Krisehåndtering	39
4.3.5	Resiliens	40
5	Diskusjon.....	43
5.1	Innledning.....	43
5.2	Hva er hybride trusler, og hvordan utvikler Norge situasjonsforståelse for hybride trusler?43	
5.2.1	Hybride trusler.....	43
5.2.2	Situasjonsforståelse	44
5.3	Hvordan kan situasjonsforståelse påvirke evnen til krisehåndtering av hybride trusler?47	
5.4	Hva kan være indikatorer på resiliens i møte med hybride trusler?.....	48
6	Konklusjon og avslutning.....	51
6.1	Hovedfunn	51
6.2	Konklusjon	52
6.3	Avslutning og videre forskning.....	53
	Referanseliste	54

Figurliste

Figur 1 – Forenklet versjon av Endsleys (1995) modell om situasjonsforståelse (Malerud et al., 2021, s. 18).	6
Figur 2 – Visualisering av konseptet hybride trusler (Giannopoulos et al., 2021, s. 13).	10
Figur 3 – Krisehåndteringssirkelen	14
Figur 4 – Fremstilling av krisefasene med tilhørende aktivitet for krisehåndteringsarbeid.....	15

Sammendrag

Denne masteroppgaven har en utforskende tilnærming til hybride trusler. Hybride trusler har i de senere årene blitt mer aktuelt med tanke på den voksende digitaliseringen av samfunnet, som åpner opp for et bredere virkemiddelbruk.

Oppgaven er gjennomført som en kvalitativ case-studie med to caser om informerte hybride trusler som har funnet sted i Norge. Datamaterialet i denne oppgaven har blitt samlet inn gjennom dokumentanalyse, der det har blitt gjort innholdsanalyser av dokumentene. Casen *salget av Bergen Engines* er en hybrid trussel Norge har måtte håndtere, fordi det kunne være en risiko for nasjonale sikkerhetsinteresser at et utenlandsk selskap gjorde et forsøk på å kjøpe opp selskapet Bergen Engines. Casen *spionsaken i Tromsø* er en hybrid trussel Norge har måtte håndtere, hvor en brasiliansk gjesteforsker er mistenkt for å være en etterretningsoperatør med russisk identitet, som kan ha tilegnet seg hemmelige opplysninger som kan skade samfunnssikkerheten i Norge om de avsløres. Det er disse casene oppgaven baserer sine funn på.

Gjennom oppgavens tre forskningsspørsmål besvares følgende problemstilling «*Hvordan fungerer samspillet mellom situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i møte med hybride trusler?*». Denne problemstillingen analyseres gjennom oppgavens to caser og det teoretiske rammeverket som består av sentrale begreper og teori om samfunnssikkerhet, situasjonsforståelse, hybride trusler, krisehåndtering og resiliens.

Det argumenteres for og konkluderes med at situasjonsforståelse i aller høyeste grad påvirker evnen til krisehåndtering. Dette kommer av at samfunnet må ha en forståelse av at de har en situasjon de er nødt til å håndtere, alternativet er at dette ikke blir oppfattet og derfor settes heller ikke krisehåndtering i gang. Hybride trusler har høy kompleksitet og mulighetene for å skjule handlingene sine er mange. Trusselaktørene kan benytte virkemidler som er lovlige og innenfor det normale, samt at statlige aktører kan benytte tredjeparter for å utføre sine handlinger. Dette er årsaker til at evnen til situasjonsforståelse i stor grad blir utfordret i møte med hybride trusler. Krisehåndtering kan igjen relateres til resiliens, hvor håndteringen gjennom krisefasene er av betydning for resiliensen i samfunnet. Videre argumenteres det for at alle disse tre evnene virker sammen for å kunne skape et trygt samfunn, og opprettholde samfunnssikkerheten.

Forord

Med denne masteroppgaven markeres slutten på masterstudiet i samfunnssikkerhet ved UiT – Norges Arktiske Universitet. Det har til sammen vært fem lærerike, utfordrende og givende år som jeg aldri ville vært foruten. Jeg er takknemlig for å ha hatt muligheten til å gå gjennom studieprogrammene bachelor i samfunnssikkerhet og miljø, og nå master i samfunnssikkerhet.

Først vil jeg rette en takk til min veileder Mirva Salminen som gjennom dette semesteret har støttet meg, og kommet med verdifulle innspill og gode kommentarer til oppgaven.

Videre ønsker jeg å takke mine nærmeste som har vært der for meg under hele denne prosessen, og som alltid har hatt troen.

Siri Holter

Tromsø, 3. juni 2024

1 Innledning

Samfunnssikkerhet kan defineres som «*Samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare. Slike hendelser kan være utløst av naturen, være et utslag av tekniske eller menneskelige feil eller bevisste handlinger*» (Meld. St. 10 (2016-2017), s.19). Gjennom denne definisjonen kan samfunnssikkerhet forstås som krisehåndtering og resiliens, eller med andre ord hvordan samfunnet håndterer kritiske situasjoner, slik at det også er mulig å til å komme tilbake til en normal etter en krise. På denne måten kan også samfunnet øke motstandsdyktigheten og evnen til å verne seg mot hendelser, og derfor bli mer resilient. Temaet for denne masteroppgaven er hybride trusler, og tar sikte på å undersøke situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i møte med hybride trusler. Denne oppgaven vil legge fokus på å undersøke temaet i et norsk perspektiv og på samfunnsnivå.

I de siste årene har Norge som resten av verden opplevd en rekke utfordringer som har vært av betydning for samfunnssikkerheten. I 2020 og de påfølgende årene var samfunnet vårt nødt til å håndtere en krise i forbindelse med Covid-19 pandemien. I 2022 ble Ukraina invadert av Russland, og samfunnet i Norge måtte forholde seg til at et av nabolandene våre nå er i krig og at det er krig i Europa. I 2023 blusset konflikten mellom Israel og Palestina igjen opp til krig, og samfunnet i Norge måtte nå forholde seg til at det er krig både i og utenfor Europa. I 2024 begynner det norske samfunnet å returnere til en normaltilstand etter Covid-19 pandemien, men krigen i Ukraina og krigen mellom Israel og Palestina foregår fortsatt. Dermed står Norge og hele verden nå i en anspent sikkerhetspolitisk situasjon, hvor det er både forventet og nødvendig å håndtere og respondere på de hendelsene som skjer i vårt samfunn og rundt oss. En slik situasjon kan gjøre Norge mer sårbar og utsatt for hybride trusler.

Hybride trusler har i de senere år blitt mer aktuelt i takt med at samfunnet stadig digitaliseres og moderniseres, som åpner opp for mer og bredere virkemiddelbruk. Hybride trusler kan defineres som «*en betegnelse på strategier for konkurranse og konfrontasjon under terskelen for direkte væpnet konflikt som kan kombinere diplomatiske, informasjonsmessige, militære, økonomiske og finansielle, etterretningsmessige og juridiske virkemidler for å nå strategiske målsetninger*» (NOU 2023:17, 2023, s.115). Hybride trusler kan dermed true samfunnssikkerheten på flere måter ved å bruke et bredt spekter av virkemidler, som både kan være lovlige og utfordrende å oppdage.

I 2022 adresserte statsminister Jonas Gahr Støre utfordringen omkring hybride trusler for det norske samfunnet, og at denne problematikken må bli tatt på alvor. Støre uttalte at alle samfunn, også vårt, har hybride trusler tilstede og kan rammes av disse (Røsvik & Vågenes, 2022). Denne uttalelsen aktualiserer utfordringen ytterligere for det norske samfunnet, og bidrar til å sette hybride trusler på agendaen og skaper en forståelse for at dette er en utfordring som er en faktisk risiko i Norge. På grunn av hybride truslers natur er dette en utfordring som kan påvirke mange deler av samfunnet, som blant annet individer, befolkningen, virksomheter og samfunnet som helhet.

I en tid hvor den sikkerhetspolitiske situasjonen forverres og sårbarheten for hybride trusler øker, vil evnen vi har i forhold til situasjonsforståelse og krisehåndtering være av betydning for samfunnets resiliens. En mulig måte å forstå samfunnssikkerhet på er ved å se på sårbarhet og resiliens i samfunnet (Engen et al., 2017, s. 47). Problemstillingen for denne masteroppgaven vil ta sikte på å utforske samspillet mellom situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i det norske samfunnet, i møte med hybride trusler. Ved å studere samspillet kan det bidra til forståelse for hvordan utfordringen tidligere har blitt håndtert, men også gi innblikk i mulige forbedringspotensial. Problemstillingen lyder:

Hvordan fungerer samspillet mellom situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i møte med hybride trusler?

I en tid hvor den sikkerhetspolitiske situasjonen i verden er anspent og statsministeren legger frem at vi har hybride trusler tilstede i samfunnet, anser jeg at dette som et viktig felt å undersøke. Målet med denne oppgaven er å kunne teoretisk generalisere rundt temaene i problemstillingen, slik at den kan bidra med kunnskap og en bredere forståelse. For å avgrense problemstillingen vil denne oppgaven bygges opp gjennom følgende forskningsspørsmål:

FS1: Hva er hybride trusler, og hvordan utvikler Norge situasjonsforståelse for hybride trusler?

Første del av dette forskningsspørsmålet tar sikte på å undersøke utfordringen hybride trusler, og svare på spørsmål rundt hvem som er aktørene bak og hva aktørene kan få igjen av å benytte hybride trusler. Andre del av forskningsspørsmålet analyserer hvordan situasjonsforståelse dannes i møte med hybride trusler.

FS2: Hvordan kan situasjonsforståelse påvirke evnen til krisehåndtering av hybride trusler?

Gjennom dette forskningsspørsmålet undersøkes det hvordan situasjonsforståelse kan påvirke krisehåndteringen av hybride trusler. Under forskningsspørsmålet belyses også krisehåndteringen av de hybride trusler denne oppgaven har studert etter krisefasene.

FS3: Hva er indikatorer på resiliens i møte med hybride trusler?

Dette forskningsspørsmålet analyserer hvilke indikatorer som finnes for resiliens i samfunnet i møte med hybride trusler, med en vekt på den virkemiddelbruken og de hendelsene som er undersøkt i denne oppgaven. I tillegg vil forskningsspørsmålet kunne bidra til å belyse samspillet mellom situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens.

For å forsøke å besvare oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål skal jeg gjennomføre en case-studie. I denne case-studien skal jeg gjennom dokumenter innhentet gjennom dokumentanalyse, undersøke og analysere to informerte hybride trusler: *Salget av Bergen Engines* og *Spionsaken i Tromsø*, som Norge har vært nødt til å håndtere. Videre vil jeg diskutere funnene fra disse casene opp mot det teoretiske rammeverket for oppgaven. På denne måten kan jeg trekke konklusjoner sett i lys av problemstilling og forskningsspørsmål opp mot funn i casene og eksisterende teori.

Oppgaven består av seks kapitler, hvor første kapittel fungerer som en introduksjon til tema og presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål. I kapittel 2 presenteres det teoretiske rammeverket som består av sentrale begreper og teorier. Kapittel 3 redegjør for de metodiske valg som er gjort i forbindelse med denne oppgaven. I tillegg presenteres noen betraktninger omkring oppgavens reliabilitet og validitet. I kapittel 4 presenteres de empiriske funnene gjennom presentasjon av caser, hvor funnene videre knyttes til det teoretiske rammeverket. I kapittel 5 gjøres det en diskusjon av de empiriske funnene opp mot det teoretiske rammeverket. Dette kapittelet er strukturert etter oppgavens forskningsspørsmål, og legger grunnlaget for å trekke en konklusjon. I kapittel 6 oppsummeres hovedfunnene strukturert ved forskningsspørsmålene og deretter konkluderes oppgavens problemstilling, i tillegg tar kapittelet for seg noen tanker rundt videre forskning.

2 Teori

2.1 Innledning

Dette kapitlet presenterer oppgavens teoretiske rammeverk, som vil danne grunnlaget for diskusjonskapitlet. Kapitlet setter problemstillingen med de tilhørende forskningsspørsmålene inn i et teoretisk perspektiv. Teorien som presenteres tar for seg samfunnssikkerheten og hva som må beskyttes i møte med hybride trusler. Videre presenteres teori om situasjonsforståelse, hybride trusler, krisehåndtering og resiliens.

2.2 Samfunnssikkerhet

Samfunnssikkerheten handler om den evnen samfunnet har til å verne seg mot og håndtere hendelser som kan være truende for grunnleggende verdier, funksjoner eller kan sette liv og helse i fare. Definisjonen som benyttes i denne oppgaven presenteres først i innledningen og lyder «*Samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare. Slike hendelser kan være utløst av naturen, være et utslag av tekniske eller menneskelige feil eller bevisste handlinger*» (Meld. St. 10 (2016-2017), s.19). Denne definisjonen legger opp til at det kommer til å finnes hendelser samfunnet er nødt til å takle i fremtiden. For å kunne takle disse hendelsene er det nødvendig at samfunnet har situasjonsforståelse når hendelsene presenteres, evne til å verne seg og håndtere dem gjennom krisehåndtering og til slutt klare å skape et samfunn med resiliens. Grunnsteinene i samfunnssikkerhetsarbeidet er samfunnssikkerhetsprinsippene og å verne de kritiske samfunnsfunksjonene.

I arbeidet med samfunnssikkerheten i Norge benyttes det fire prinsipper. Disse samfunnssikkerhetsprinsippene skal følges og være i fokus, det gjelder uavhengig av hvilket myndighetsnivå en krise eller uønsket hendelse ledes fra (Engen et al., 2017, s. 283). Disse prinsippene kan argumenteres for å være grunnleggende for muligheten til god beredskap (Furevik, 2017, s. 47). Fordi de legger grunnleggende retningslinjer for en hensiktsmessig håndtering av uønskede hendelser som kan oppstå i samfunnet. Ansvarsprinsippet legger til grunn at den organisasjonen som har ansvaret for et område til daglig under normaltillstand også har ansvaret for nødvendige beredskapsforberedelser, i tillegg håndtere de uønskede og kritiske hendelsene som kan oppstå. Likhetsprinsippet viderefører ansvarsprinsippet i forhold til at man skal operere med organiseringen man har i normaltillstanden, også under uønskede

hendelser eller kriser. Gjennom nærhetsprinsippet legges det opp til at uønskede hendelser og kriser organisatorisk skal håndteres på det laveste mulige nivået. Samvirkeprinsippet går ut på at enhver organisasjon selvstendig har et ansvar for å sikre samvirke med relevante organisasjoner og aktører i arbeidet med samfunnssikkerhet og krisehåndtering (Engen et al., 2017, s. 282-283). Prinsippene skaper et grunnlag for hvordan samfunn skal organisere seg og ledes i møte med uønskede hendelser, og i dette tilfellet hvordan arbeidet med samfunnssikkerheten skal gjøres i møte med hybride trusler.

I samfunnet finnes det også noen funksjoner som er særlig viktig å opprettholde i møte med kriser og uønskede hendelser. Disse funksjonene blir definert som kritiske samfunnsfunksjoner, fordi det er de funksjonene som er nødvendige for å ivareta samfunnet og befolkningens grunnleggende behov og trygghetsfølelse (NOU 2006:6, 2006, s. 32). Det er disse kritiske samfunnsfunksjonene som vil være nødvendige for samfunnet å opprettholde i møte med hybride trusler. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) (2016) definerer tre hovedgrupper de kritiske samfunnsfunksjonene befinner seg under er styringsevne og suverenitet, befolkningens sikkerhet og samfunnets funksjonalitet.

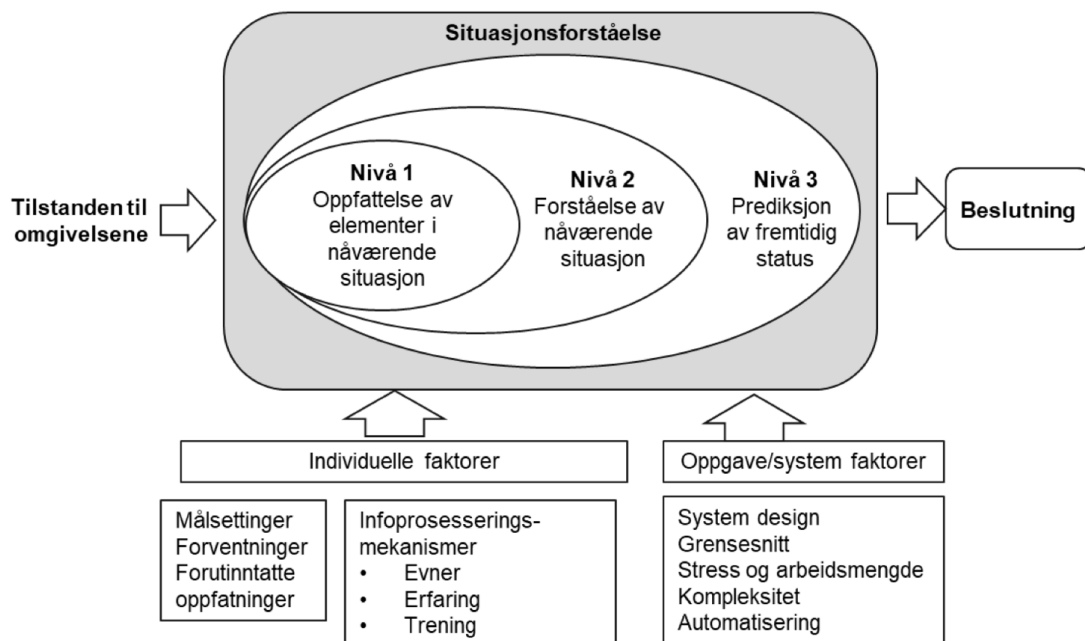
Styringsevne og suverenitet er den gruppen med kritiske samfunnsfunksjoner som er grunnleggende for at det er mulig å opprettholde andre samfunnsfunksjoner. I denne gruppen har funksjonene styring og kriseledelse og forsvar blitt vurdert som kritiske (DSB, 2016, s. 32). For at norske myndigheter skal kunne ha kontroll over norsk territorium og ha muligheten til å foreta beslutninger under situasjoner hvor fremmede stater eller andre aktører fremmer trusler, er det nødvendig at styringsevnen og kriseledelse opprettholdes. Derfor er det også viktig at forsvaret opprettholdes, slik at det har muligheten til å forsvare våre verdier mot trusler og angrep.

Gruppen befolkningens sikkerhet handler om å verne befolkningen mot død, fysisk skade eller sykdom. Det handler også om å verne befolkningen mot tap av demokratiske rettigheter og personlig integritet, tap av eller skade på livsmiljø, eiendom eller materielle verdier (DSB, 2016, s. 44). Dersom de kritiske samfunnsfunksjonene av en eller annen grunn ikke opprettholdes under krisesituasjoner eller uønskede hendelser kan dette ha innvirkning på samfunnets evne til å ivare befolkningens sikkerhet. De fem kritiske samfunnsfunksjonene som finnes innenfor denne gruppen er lov og orden, helse og omsorg, redningstjenester, IKT-sikkerhet i sivil sektor og natur og miljø (DSB, 2016, s. 44).

Samfunnets funksjonalitet er en gruppe kritiske samfunnsfunksjoner som forsyner og yter til andre kritiske samfunnsfunksjoner, og befolkningen direkte. Denne gruppen består av disse syv kritiske samfunnsfunksjonene; forsyningssikkerhet, vann og avløp, finansielle tjenester, kraftforsyning, elektroniske kommunikasjonsnett og -tjenester, transport og satellittbaserte tjenester (DSB, 2016, s. 74). Dersom disse samfunnsfunksjonene ikke opprettholdes i en krisesituasjon eller uønsket hendelse er det sannsynlig at dette vil forplante seg videre, og dermed svekke muligheten til å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner i gruppen styringsevne og suverenitet og gruppen befolkningens sikkerhet. Dersom disse funksjonene ikke opprettholdes er det også sannsynlighet for at det kommer til å føre til ekstra uro og bekymring hos befolkningen i en allerede presset situasjon (DSB, 2016, s. 74).

2.3 Situasjonsforståelse

Situasjonsforståelse er en kognitiv egenskap hos mennesker, som vil si at evnen til situasjonsforståelse er individuell og vil kunne påvirkes forskjellig hos ethvert individ. Situasjonsforståelse fungerer som det grunnleggende steget for beslutningstaking i situasjoner (Flin et al., 2008, s. 17). En måte å forklare situasjonsforståelse på er gjennom en forenklet versjon av Endsley (1995) sin modell som vist i figur 1.

Figur 1 – Forenklet versjon av Endsleys (1995) modell om situasjonsforståelse (Malerud et al., 2021, s. 18).

Nivå 1 Oppfattelse av elementer i nåværende situasjon: Det første nivået av situasjonsforståelse er situasjonsoppfattelse. I dette nivået samler individet inn informasjon om miljøet rundt, og danner seg et bilde av hvilken situasjon individet befinner seg i (Malerud et al., 2021, s. 18). På grunn av den individuelle karakteren av situasjonsoppfattelse kan denne svekkes eller bli mindre god av rekke årsaker. Dette kan være fordi individet har utfordringer knyttet til å samle inn informasjonen som finnes i miljøet rundt, eller fordi den tolker informasjonen feilaktig (Flin et al., 2008, s. 24).

Nivå 2 Forståelse av nåværende situasjon: Dette nivået av situasjonsforståelse omhandler tolkningen av den samlede situasjonsoppfattelsen. I dette nivået skal individet forstå den informasjonen som er innhentet i nivå 1 i forhold til den nåværende situasjonen (Malerud et al., 2021, s.18). Dette skal individet vurdere opp mot sine målsettinger, verdier og sammenheng i situasjonen. En slik fortolkning og vurdering vil avhenge av individets erfaring og evner, og den kan påvirkes av stress, forventinger, eksisterende meninger og hvordan informasjonen blir presentert (Malerud et al., 2021, s.18).

Nivå 3 Prediksjon av fremtidig status: Dette nivået er det høyeste nivået av situasjonsforståelse og bygger direkte videre på nivå 2. I dette nivået skal individet forsøke å forutse hva som kan være det neste som vil skje i den nåværende situasjonen, ved å basere seg på situasjonsbildet som ble dannet i nivå 1 og den fortolkningen og vurderingen som ble foretatt i nivå 2 (Flin et al., 2008, s. 29). Individet kan ikke vite sikkert hva som er det neste som vil skje i situasjonen, og må derfor basere sine prediksjoner på sine evner og erfaring. Individet bør derfor se mulig utvikling i lys av risiko og konsekvenser av hvordan miljøet forandrer seg, eller hvordan den velger å handle videre i situasjonen for å hjelpe den med prediksjonen (Flin et al., 2008, s. 30).

Nivåene vektlegger individet som den som utvikler situasjonsforståelse. I denne sammenhengen kan en forstå individet som en beslutningstaker i samfunnet. Situasjonsforståelse i seg selv handler derfor om individets egen evne til å forstå situasjonen, og benytte dette som et steg i beslutningstakingen. På denne måten kan en si at god situasjonsforståelse er nødvendig for å kunne fatte beslutninger, selv om det ikke sier noe om prestasjonen til effekten av disse beslutningene (Endsley, 2000, s. 5). Individuell situasjonsforståelse er grunnsteinen for den delte eller samfunnets situasjonsforståelse. Delt situasjonsforståelse er det som vil oppstå blant de ulike gruppene av beslutningstakere som finnes i Norge, eksempelvis regjeringen. Denne typen situasjonsforståelse er annerledes enn

den individuelle fordi det handler om at en gruppe mennesker skal forsøke å danne et bilde av en situasjon som de kan bli enige om at samsvarer med virkeligheten (Nofi, 2000, s. 26). Måten en gruppe kan oppnå delt situasjonsforståelse er 1) individuelt gjennom de tre nivåene presentert i figur 1, 2) dele denne individuelle forståelse med den gruppen mennesker de samarbeider om situasjonen med, og 3) kommunisere og diskutere rundt de ulike individuelle forståelsene for å danne delt situasjonsforståelse (Nofi, 2000, s. 26). Dette samsvarer med Endsley's (2000) argumentasjon for at de tre nivåene av situasjonsforståelse er grunnleggende for situasjonsforståelse hos individer og hos organisasjoner og institusjoner (s. 5).

2.4 Hybride trusler

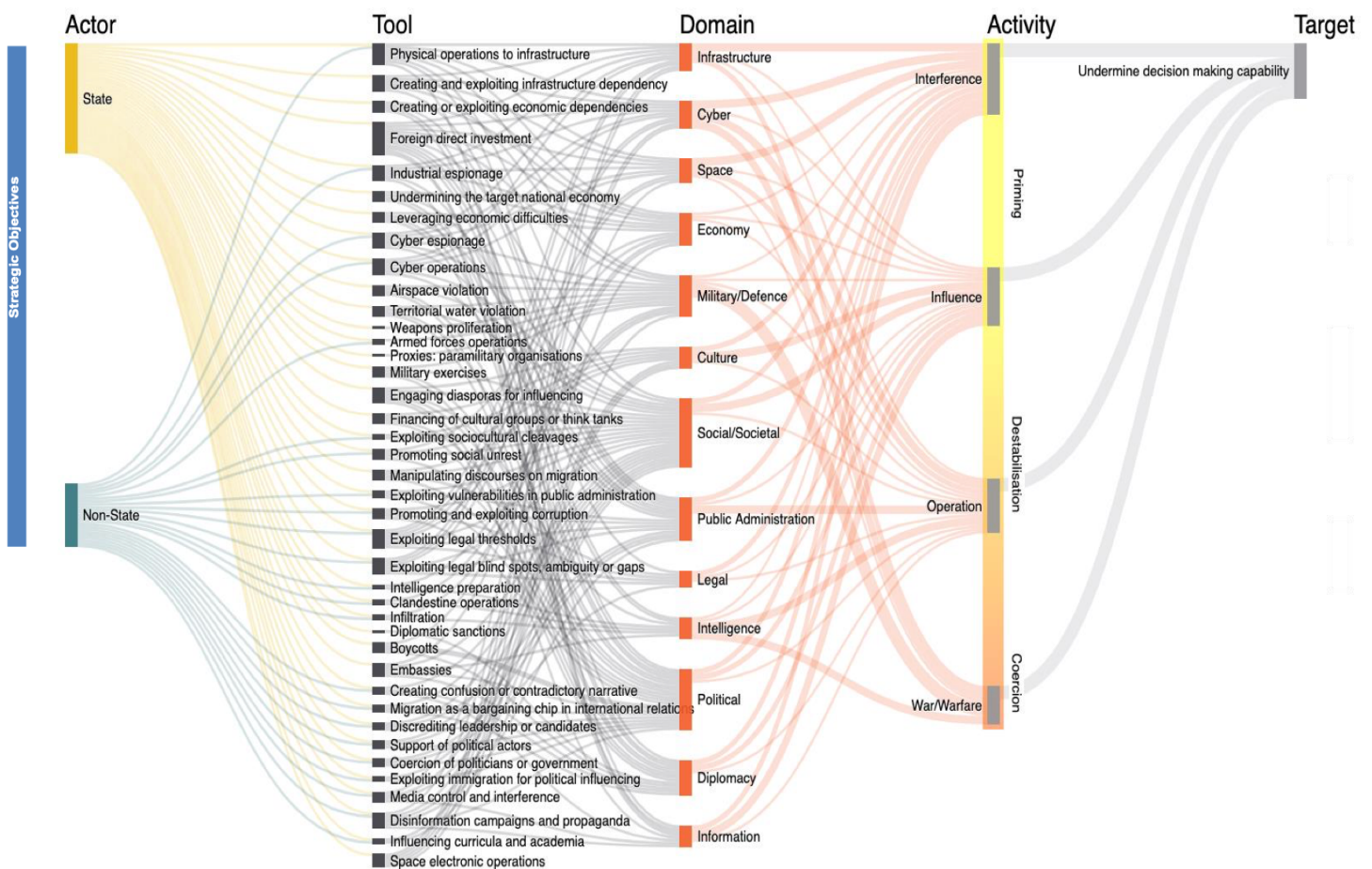
2.4.1 Hva er hybride trusler?

I litteraturen omkring hybride trusler er det flere begreper som benyttes som blant annet sammensatte trusler, hybrid krigføring eller gråsonekonflikt. Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) (2023) benytter begrepet sammensatte trusler og forklarer det som at aktører benytter hele spekteret av tilgjengelige virkemidler, for å utføre handlinger som forsøker å manipulere andre staters interesser, for å så tvil i befolkningen, svekke demokratiske institusjoner, eller påvirke handlefriheten. Samtidig benytter Chivvis (2017) begrepet hybrid krigføring for å forklare hvordan Russland benytter et bredt spekter av virkemidler, både militære og ikke-militære, for å fremme nasjonale interesser. Mens Jordan (2020) benytter seg av begrepet gråsonekonflikt for å forklare konflikter eller angrep som benytter hybride eller sammensatte strategier og virkemidler, og finner sted i sonen mellom krig og fred. Begrepene vurderer utfordringen fra noe ulike standpunkt og skaper en viss forskjell i forståelsen, til tross for at de alle beskriver den samme utfordringen. Begrepet sammensatte trusler vektlegger det store spennet i virkemiddelbruken, og legger ikke føringer for hvor eller i hvilken tid truslene benyttes. Hvor hybrid krigføring kan gi assosiasjoner til at det omfatter militære operasjoner, og gråsonekonflikt på den andre siden kan gi signalene om at utfordringen kun finner sted i gråsonen.

Denne oppgaven benytter begrepet hybride trusler. Hybride trusler baserer seg på de to begrepene *hybrid* og *trussel*. Hvor «*Hybrid er noe som fremkommer ved krysning eller sammensetning av flere elementer.*» (Brøgger, 2021). I forhold til hybride trusler er det virkemiddelbruken som er hybrid, hvor aktørene kan benytte seg av flere virkemidler enten

ved å krysse eller sette de sammen. Begrepet *trussel* kan i denne sammenhengen defineres som at «*En trussel er en risikokilde som vanligvis er knyttet til ønskede eller planlagte handlinger.*» (Aven, 2023). Kombineres begrepene betyr det at hybride trusler handler om risikokilder som benytter eller kombinerer flere elementer for å skape frykt eller skade på det planlagte målet. Ved å bryte ned begrepet hybride trusler på denne måten blir det tydelig at det omhandler kombinerte risikokilder som kan true eller negativt påvirke kritiske samfunnsfunksjoner eller verdier som finnes i samfunnet. Selve begrepet hybride trusler kan defineres på denne måten, som tidligere nevnt i oppgavens innledning, «*en betegnelse på strategier for konkurranse og konfrontasjon under terskelen for direkte væpnet konflikt som kan kombinere diplomatiske, informasjonsmessige, militære, økonomiske og finansielle, etterretningsmessige og juridiske virkemidler for å nå strategiske målsetninger*» (NOU 2023:17, 2023, s.115). Med disse definisjonene og forståelsene av begrepet åpner det for en bredere tolkning av utfordringen det bringer med seg, også utenfor rammene andre lignende begreper iletter utfordringen hybride trusler. Denne oppfatningen av begrepet er derfor hensiktsmessig i denne oppgaven.

Figur 2 – Visualisering av konseptet hybride trusler (Giannopoulos et al., 2021, s. 13).

Figur 2, som vist over, skaper et visuelt bilde av konseptet hybride trusler. I mange sammenhenger knyttet til hybride trusler nevnes både statlige og ikke-statlige aktører som trusselaktører (Giannopoulos et al., 2021, s. 16). Dette henger sammen med at de hybride truslene kan være utfordrende å identifisere, fordi det er et stort spenn av virkemidler som kan benyttes og at spennet i aktørene som benytter seg av hybride metoder er bredt. Ikke-statlige aktører kan eksempelvis typisk være terrororganisasjoner eller hackergrupper som ønsker å fremme sine meninger og mål, uten å ha statlig støtte (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2016, s. 1). Derfor er dette gjerne aktører som må benytte seg av og utnytte de ressursene de har tilgjengelige på best mulig måte, og dermed sette sammen og kombinere de virkemidlene de har tilgjengelig for å nå sine mål. Derfor strekker påvirkningen de hybride truslene ikke-statlige aktører benytter seg lenger inn i det sosiale/sivile domenet, enn det de statlige aktørenes hybride trusler gjør. De statlige aktørene har på den andre siden gjerne større tilgang på ressurser, og bedre mulighet til å tilegne seg ressurser for å kunne gjennomføre sine

mål (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2016, s. 2). De statlige aktørene er gjerne stater som har et autoritært eller totalitært syn på makt. I mange tilfeller vil aktørene forsøke å utnytte sårbarhetene som finnes i demokratier, ved hjelp av hybride trusler. Logikken er at autoritære stater kan se på det demokratiske systemet som en reell trussel (Giannopoulos et al., 2021, s. 16).

Det finnes i tillegg en til gruppe av trusselaktører som benytter seg av hybride trusler. Denne typen tilnærming blir gjerne referert til som «proxy warfare». Begrepet ble introdusert av Frank Hoffman, etter inspirasjon av Nemeth, hvor han koblet dette opp mot Irans bruk av Hizbollah i den langstrakte og lav-intensive konflikten med Israel. (Giannopoulos et al., 2021, s. 22). Denne gruppen trusselaktører handler derfor om at stater handler gjennom en tredjepart, eller utøver hybride trusler fordekt på denne måten kan være særlig utfordrende å fange opp fordi det ikke nødvendigvis er tydelig at det er en stat som utfører handlingene. Stater som velger å handle gjennom en tredjepart som er en ikke-statlig enhet ønsker å utføre skadelige handlinger mot en annen stat i det skjulte. Dette kan gjøre det svært utfordrende for den staten som angripes å oppdage og respondere på den hybride trusselen de utsettes for, og gi den fremmede staten større sannsynlighet for å lykkes med å gjennomføre sine mål uten at den angrepne staten er klar over at den har blitt utsatt for et angrep (Giannopoulos et al., 2021, s. 23). Ved å handle på denne måten kan stater som benytter en tredjepart også i større grad nekte for eller bortforklare at de har hatt en rolle i det aktuelle angrepet.

Den brede virkemiddelbruken åpner for at hybride trusler kan foregå på mangfoldige måter, og angripe flere ulike domener slik som modellen viser til. Dette kan gjøres gjennom mer åpenbare metoder som man klarer å identifisere som en risikokilde, men det kan også benyttes metoder som er legitime og en del av normalen. Eksempler på hybride trusler som kan benyttes mot Norge er falske nyheter eller desinformasjon gjennom sosiale medier, oppkjøp av spesielle virksomheter eller kritisk infrastruktur, samt etterretning og sabotasje (NOU 2023:17, 2023, s. 115). Aktiviteten aktørene kan benytte varierer også stort, og spenner seg fra innblanding til krig/militær slik som figur 2 illustrerer. Endemålet ved å benytte seg av hybride trusler vil gjerne være at trusselaktørene ønsker å få muligheten til å påvirke beslutningstakingen til det målet de angriper (Giannopoulos et al., 2021, s. 15).

Trusselaktørene kan gjøre dette i større eller mindre skala, eksempelvis ved å påvirke enkelte innbyggere til å stemme en spesifikk ting ved valg eller ved å direkte påvirke politiske partier eller regjering.

Situasjonsforståelsen blir særlig utfordret i møte med hybride trusler, fordi det er utfordrende å oppdage eller forstå at man blir utsatt for et planlagt angrep (Malerud et al., 2021, s. 19). Situasjonsforståelse dannes gjennom de tre nivåene som presentert i figur 1. Dersom individet klarer å i nivå 1 (oppfattelse av elementer, som diskutert i kapittel 2.3) oppfatte og videre i nivå 2 (forståelse av nåværende situasjon) forstå den nåværende situasjonen vil det likevel være utfordrende å vite hvem som er aktøren og hva den har for mål og intensjoner med angrepet. På denne måten utfordrer hybride trusler særlig nivå 3 (prediksjon av fremtidig status) av situasjonsforståelse. Hybride trusler benyttes både i fred, konflikt og tiden i mellom, og ved hendelser i fred eller gråsonen mellom krig og fred vil situasjonsforståelsen særlig utfordres (Malerud et al., 2021, s. 20). I fred eller gråsoner kan en potensiell trusselaktør benytte et bredt spekter av virkemidler over lenger tid og med lav intensitet, gjerne uten at de bringer med seg særlig kostnad eller risiko for trusselaktøren. Eksempler på slik virkemiddelbruk kan være investering i virksomheter, spredning av dens ønskede informasjon eller å bidra med økonomisk støtte til dens ønskede mål. Slik virkemiddelbruk kan i mange tilfeller være lite synlig og befinne seg innenfor det «normale», og dermed ikke oppfattes som noe en bør varsle om eller rapportere. Målet kan være at trusselaktøren ønsker å styrke sin egen posisjon og innflytelse hos befolkning eller virksomheten den forsøker å påvirke, så den ved et senere tidspunkt kan anvende flere og mer intense virkemidler for å gjennomføre sine mål (Malerud et al., 2021, s. 20).

2.4.2 Virkemiddelbruk

Virkemidlene benyttes for av trusselaktørene for å nå et strategisk mål, herunder presenteres det to områder for virkemiddelbruk, først det økonomiske og deretter spionasje eller etterretning.

At et utenlandsk selskap ønsker å kjøpe opp en virksomhet i Norge er en normal og legitim prosess, men dersom den utenlandske staten er en sikkerhetstrussel er saken annerledes. Gjennom Nasjonal sikkerhetsmyndighets (NSM) trusselvurdering kommer det frem at Politiets sikkerhetstjeneste (PST) forventer at blant annet Russland vil benytte seg av muligheten til å kjøpe opp norske virksomheter (NSM, 2024, s. 24). Ved å kjøpe opp norske virksomheter tilegner Russland eller andre aktører seg varer, tjenester og teknologi i forbindelse med oppkjøpet. Gjennom en slik overtakelse av ressurser til Russland eller andre aktører kan på en direkte eller indirekte måte identifiseres som sikkerhetstruende økonomisk

virkemiddelbruk (NSM, 2024, s. 24). Dermed kan et oppkjøp føre til følgeefferter gjennom hele samfunnet, eksempelvis ved å skape sosial uro og frykt (Aho et al., 2020, s. 9). Trusselaktører, gjerne statlige, kan ta i bruk økonomiske virkemidler for å utnytte sårbarheter, styrke effekten av andre maktmidler eller bidra til å legitimere de maktmidlene. På denne måten kan økonomisk virkemiddelbruk være en trussel for norske nasjonale sikkerhetsinteresser (Meld. St. 9 (2022-2023), s. 29). Særlig dersom et virksomhetsoppkjøp kan gjøre slik at den utenlandske kjøperen kan få tilgang til sensitive opplysninger, eller bli ansvarlige for en virksomhet som har direkte innflytelse på noen av de kritiske samfunnsfunksjonene.

«Statlige trusselaktører har i 2024 mer å vinne og mindre å tape på å utnytte også menneskelige sårbarheter for å få tilgang på verdifull informasjon» (NSM, 2024, s. 26). Det vil si at risikoen og sannsynligheten for at det finnes utenlandske etterretningsoperatører i det norske samfunn i skrivende stund er stor. En mulig årsak til at flere trusselaktører kan ønske å benytte seg av virkemiddelet med å sende ut etterretningsoperatører kan være at den digitale sikkerheten blir bedre, og derfor blir enkeltmennesket en viktigere inngangsport til verdifulle opplysninger om ønskede virksomheter eller mål (NSM, 2024, s. 26). Ved å benytte seg av denne typen virkemiddel kan det være å innhente informasjon om det aktuelle målet som er hovedmålet til trusselaktøren, men slik som for økonomisk virkemidler, kan effektene strekke seg over flere domener og påvirke store deler av samfunnet. Informasjon som er innhentet gjennom en etterretningsoperatør kan benyttes for å påvirke befolkningens mening, persepsjon eller diskurs (Treverton et al., 2018, s. 50). På denne måten kan den utenlandske trusselaktøren få muligheten til å påvirke blant annet politiske prosesser eller skape meningsendring i det norske samfunnet. Innhentet informasjon kan også benyttes for å skade kritiske samfunnsfunksjoner, slik at samfunnets og befolkningens behov og trygghetsfølelse trues.

2.5 Krisehåndtering

Kriser kan generelt forstås som situasjoner som kan true viktige mål eller verdier i et samfunn og at det er en rekke usikkerheter knyttet til situasjonen. Et annet aspekt ved krisesituasjoner er at det finnes begrenset tid og rom å foreta beslutninger. På grunn av den mengden usikkerheter som finnes i en krisesituasjon, kan usikkerhetene utfordre samfunnets evne til situasjonsforståelse. På denne måten kan derfor kriser gjerne forstås som situasjoner som

ligger utenfor kapasiteten normale prosedyrer og strukturer effektivt klarer å håndtere (Pursiainen, 2018, s. 2). Ved å forstå kriser på denne måten betyr det at det er stressende hendelser som kan føre med seg kostnader eller andre negative konsekvenser for samfunnet. Kriser er derfor hendelser som i stor grad krever en form for respons, fordi alternativet ved å la være å respondere nettopp kan føre til økonomiske tap eller andre negative konsekvenser (Pursiainen, 2018, s. 98). Slike negative konsekvenser kan være at samfunnet ikke klarer å opprettholde de kritiske samfunnsfunksjonene, og dermed ikke evne å opprettholde befolkningens grunnleggende behov og trykghetsfølelse.

Å identifisere en situasjon som krise kan i mange tilfeller være naturlig og åpenbart, men det finnes også situasjoner der det kan være mer omstridt å ilegge krisedefinisjonen (Pursiainen, 2018, s. 97). De som i mange tilfeller har et ansvar for å avgjøre om situasjoner er kriser er beslutningstakerne som finnes i samfunnet. En slik avgjørelse vil derfor på mange måter avhenge av deres meninger og persepsjon av situasjonen (Pursiainen, 2018, s. 97). I praksis betyr dette at beslutningstakere har muligheten til å definere situasjoner som kriser, til tross for at de ikke anser at det medfører noe større fare eller tidspress. En mulig forklaring for at beslutningstakere velger å gjøre dette kan være at de ønsker å bringe oppmerksomhet til situasjonen, og sørge for at det blir satt i gang tiltak gjennom retningslinjer eller faktiske handlinger (Pursiainen, 2018, s. 97).

Figur 3 – Krisehåndterings-sirkelen

Krisehåndteringssirkelen er en kontinuerlig sirkel, uten en klar begynnelse eller slutt, hvor fasene eller aktivitetene i sirkelen gjerne kan overlappe (Pursiainen, 2018, s. 167). Fasene i sirkelen, slik som illustrert i figur 3, er: forebygging – beredskap – respons – gjenoppretting – læring – risikovurdering. Det betyr at krisehåndteringsarbeidet ikke står som enkeltstående aktiviteter, men inngår i hverandre og bør arbeides med kontinuerlig. Fasene i krisehåndteringssirkelen kan relateres til en krises faser.

Figur 4 – Fremstilling av krisefasene med tilhørende aktivitet for krisehåndteringsarbeid

En krise kan gjerne deles inn i tre faser; før-, akutt- og etterkrisefasen (Pursiainen, 2018, s. 5). Figur 4 visualiserer de tre krisefasene og hvilke krisehåndteringsaktiviteter som kan finne sted innenfor fasene. Hvor førkrisefasen er den tiden før krisen inntreffer, og det er i denne fasen det vil være naturlig å tilskrive aktivitetene risikovurdering, forebygging og beredskap. Akuttkrisefasen er den akutte fasen der krisen nettopp har inntruffet og gjerne ofte pågår. Akuttkrisefasen er den fasen som krever en form for respons, avhengig av type krise, for å redusere økonomiske tap og negative konsekvenser (Pursiainen, 2018, s. 98). Etterkrisefasen er den fasen som kan oppfattes å finne sted etter krisens «slutt». I etterkrisefasen begynner samfunnet å gå tilbake til en normalttilstand, enten tilsvarende den normalttilstanden det befant seg i før krisen fant sted eller en ny og tilpasset normalttilstand. Det er i etterkrisefasen det er

naturlig å drive med gjenopprettingsarbeid for å komme til normaltilstand, men også læring av det som nettopp har hendt i samfunnet.

Å forstå en krise som en hendelse med en start og en slutt kan defineres som enkel kriseforståelse. Gjennom det utvidede krisebegrepet forstås akuttkrisefasen i sammenheng med førkrisefasen og etterkrisefasen til den forrige krisen som rammet samfunnet (Engen et al., 2017, s. 264). Det er mulig å avgjøre en krises slutt gjennom to måter, enten ved at man operasjonelt sett eller strategisk sett avgjør det (Boin et al., 2017, s. 107). Operasjonelt sett er en krisesituasjon avsluttet dersom responsnettverket man har iverksatt for å håndtere krisen ikke lenger behøves og derfor avvikles. På den andre siden er en krise strategisk sett slutt dersom kriserelaterte problemer i samfunnet ikke lenger dominerer eller påvirker blant annet offentligheten og politikken (Boin et al., 2017, s. 107). Ved å forstå en krise gjennom det utvidede krisebegrepet vurderes en krise som en dynamisk prosess, hvor prosessen begynner allerede før akuttkrisefasen. Det vil si at det er en sirkulær prosess der en i etterkrisefasen av forrige krise beveger seg over i en ny form for førkrisefase hvor man bringer inn de erfaringer og læringspunkter man har identifisert i løpet av den forrige krisen (Engen et al., 2017, s. 265). Derfor bør samfunnet strebe etter å komme til en ny normalsituasjon etter en krise istedenfor å bringe samfunnet tilbake til den samme normalsituasjonen som før. På denne måten kan samfunnet ha blitt mer motstandsdyktig eller resilient til å håndtere en ny krisesituasjon.

I akuttkrisefasen forventes en respons, og dette vil innebære å fatte kritiske beslutninger under press og usikkerheter (Engen et al., 2017, s. 314). Usikkerhetene kommer gjerne av at den situasjonen som nå foregår er uventet eller truende på en slik måte at det er utfordrende å si noe om hva slags påvirkning eller konsekvenser situasjonen kommer til å ha for samfunnet. Det kan også finnes usikkerheter rundt hva slags konsekvenser eller effekt en eventuell håndtering og respons til situasjonen kan bringe med seg. Disse usikkerhetene stemmer overens med hvordan hybride trusler kan utfolde seg i samfunnet, ved at de kan ha påvirkningskraft utover det domenet som angripes (Aho et al., 2020, s. 9). Selv om det er gjort et godt arbeid i førkrisefasen med risikovurdering, forebygging og beredskap er dette ikke nødvendigvis fullt ut dekkende for en krisesituasjon skapt av en hybrid trussel (Engen et al., 2017, s. 314). Det kan derfor være nødvendig å «avvike» fra de planer, prosedyrer og protokoller en har utarbeidet i førkrisefasen, ved å improvisere slik at man kan tilpasse krisehåndteringen etter den aktuelle situasjonen.

Improvisasjon under krisehåndteringen er en del av resilient krisehåndtering (Engen et al., 2017, s. 315). Resilient krisehåndtering baserer seg på at man gjenkjenner situasjoner eller arbeidsoppgaver og tilpasser håndteringen deretter. Det kan derfor være nødvendig å benytte kunnskap, tidligere erfaringer og improvisasjon slik at man kan fatte gode beslutninger og håndtere krisen, dette kalles gjerne «naturalistic decision making» og «recognition primed decision making» (Engen et al., 2017, s. 315). En kan argumentere for at selve krisehendelsen man står overfor er ny, men at de arbeidsoppgavene man skal utføre som respons kan være kjente og at man på den måten kan drive resilient krisehåndtering. Ved å gjøre dette kan man benytte det arbeidet som er lagt ned i førkrisefasen og kombinere dette med nødvendig improvisasjon. Ved å gjøre det på den måten også få muligheten til å håndtere situasjoner som ikke fullt ut dekkes av planer, prosedyrer og protokoller (Engen et al., 2017, s. 316). Det er likevel viktig å huske på at samfunnssikkerhetsarbeid slik som krisehåndtering alltid skal følge de grunnleggende prinsippene: ansvarsprinsippet, likhetsprinsippet, nærhetsprinsippet og samvirkeprinsippet, og prioritere å sikre de kritiske samfunnsfunksjonene.

2.6 Resiliens

2.6.1 Hva er resiliens?

En bred definisjon av begrepet resiliens er at det er «*The ability of a system, community or society exposed to hazards to resist, absorb, accommodate to and recover from the effects of a hazard in a timely and efficient manner, including through the preservation and restoration of its essential basic structures and functions.*» (Pursiainen, 2018, s. 69). Gjennom denne definisjonen av resiliens kan en trekke ut begrepene motstå (resist), absorbere (absorb), tilpasse (accommodate) og gjenopprette (recover). I tillegg tar definisjonen opp evnen til å bevare og restaurere essensielle strukturer og funksjoner. Resiliens handler gjerne om evnen individer eller systemer har til å komme tilbake til en normaltilstand etter noe uønsket har hendt (Proag, 2014, s. 369). Begreper som mestring eller motstandsdyktighet kan også brukes om resiliens. På en side kan resiliens betraktes som fravær av sårbarhet (Proag, 2014, s. 369). Det er svært stor variasjon i hva som kan være sårbarheter, og det har med hvordan individer og systemer blir påvirket av risikokilder og om det vil gi konsekvenser for noe av verdi. Sårbarheter er derfor sensitive punkt som åpner for at risikokilder kan skape påkjenninger eller skade (Adger, 2006, s. 270). Definisjonen åpner også for at resiliens ikke kun handler

om arbeidet som skjer etter at en uønsket hendelse finner sted, men at arbeidet også handler om det som gjøres i forkant.

Ved uønskede hendelser i et system er derfor ikke kun arbeidet etter en uønsket hendelse som kan øke resiliensen. Resiliensøkende tiltak kan gjøres både i fasen før den uønskede hendelsen, ved å ha muligheter for å motstå eller absorbere den påkjenningen hendelsen bringer med seg. Under den uønskede hendelsen kan systemet gjøre arbeid for å tilpasse seg hendelsen og dens påkjenninger. Etter hendelsen vil arbeidet for å øke resiliensen handle om å gjenopprette og finne veien til en normaltilstand. Et system bør være resilient på en måte som gjør at når det ikke lenger kan motstå stresset fra en risikokilde, så har det muligheten til å tilpasse seg og «raskt» gjenopprette viktige elementer og funksjoner (Pursiainen, 2018, s. 132).

Resiliensøkende tiltak kan praktisk deles inn i to kategorier; hard resiliens og myk resiliens. Hard resiliens handler i gjerne om å styrke motstandsdyktigheten gjennom fysiske utbedringer eller barrierer (Proag, 2014, s. 371). Gjennom harde resiliensøkende tiltak kan man etablere fysiske barrierer eller utbedringer omkring sårbarheter man har identifisert i et system, og på denne måten enten eliminere eller redusere sårbarheten. Dermed har man styrket motstandsdyktigheten ved systemet, ved at systemet er bedre fysisk rustet til å motstå påkjenninger fra en uønsket hendelse. Myk resiliens handler i større grad om systemets evne til å tilpasse seg situasjoner og/eller gjenoprettes i møte med uønskede hendelser (Proag, 2014, s. 371). Dette omhandler resiliensøkende tiltak som ikke er fysiske, men baserer på andre egenskaper ved systemet. Slike egenskaper kan blant annet være planlegging, øvelser, erfaring og kunnskap. Å bygge opp den myke resiliensen kan derfor argumenteres for å være viktigere og mer kostnadseffektivt enn hard resiliens, fordi de systemene som består av individer med kunnskap i samsvar med myk resiliens blir mer motstandsdyktige (Proag, 2014, s. 369). Myke resiliensøkende tiltak handler derfor om å gjøre systemet kapabelt til å tilpasse seg og gjenoprettes i møte med uønskede hendelser.

2.6.2 Samfunnsresiliens

Samfunnsresiliens handler i hovedsak om motstandsdyktigheten samfunnet har som en helhet mot trusler. Samfunnet er bygd opp av flere enheter som befolkningen, organisasjoner og institusjoner, virksomheter og lignende, motstandsdyktigheten til samfunnet involverer derfor

de enhetene som finnes i større eller mindre grad (Keck & Sakdapolrak, 2013, s. 8). Selve begrepet samfunnsresiliens kan assosieres med og forstås gjennom det bredere feltet samfunnssikkerhet (Haavik, 2020, s. 2). Årsaken til dette er at samfunnssikkerhet på mange måter kan forstås som resiliens, fordi det i begrepets definisjon omhandler evnen til verne seg mot og å håndtere uønskede hendelser (Meld. St. 10, s.19). Dermed inkluderer også denne forståelsen begrepet samfunnsresiliens som er et bredt felt innenfor resiliens og omfatter samfunnet som helhet.

Det kan argumenteres for at det er tre kapabiliteter som avgjør et samfunns resiliens; mestringssevne, tilpasningsevne og transformasjonsevne (Keck & Sakdapolrak, 2013, s. 10). Mestringssevnen til et samfunn handler om hvordan samfunnet bestående av sosiale enheter så vel som ikke-sosiale enheter, evner å reagere og absorbere påvirkning fra trusler. Målet med god mestringssevne er å redusere de negative konsekvensene en uønsket hendelse kan ha og raskt bringe samfunnet tilbake til en normaltstand. Mestringssevnen handler derfor i stor grad om den akutte krisefasen, hvor tilpasningsevne og transformasjonsevne baseres i større grad på før- og etterkrisefasen. Tilpasningsevnen omhandler samfunnets evne til å omstille seg på en hensiktsmessig måte i forhold til hendelsen den blir påvirket av. Tilpasningsevnen handler derfor også om samfunnets erfaring og kunnskap i forbindelse med uønskede hendelser i fortiden, men også om de forberedelsene samfunnet har gjort for å øke motstandsdyktigheten. Transformasjonsevnen kan også forstås som at samfunnets enheter må delta og ha evnen til å oppsøke ressurser og bistand fra den bredere sosiopolitiske arenaen. Det vil si å benytte seg av tilgjengelige ressurser og bistand, både i forkant av og i etterkant av uønskede hendelser for å øke graden av motstandsdyktighet (Keck & Sakdapolrak, 2013, s. 10-11).

3 Metode

3.1 Innledning

Gjennom dette kapitlet skal jeg redegjøre for de metodiske valgene som har blitt gjort i arbeidet med denne oppgaven. Først vil jeg gjennomgå metodene jeg har benyttet, og belyse de valgene jeg har gjort i forbindelse med metodene case-studie og dokumentanalyse. Samt vil jeg reflektere rundt både styrker og svakheter ved å gjøre de valgene jeg har gjort i denne prosessen. Avslutningsvis i kapitlet vil jeg formulere noen betraktninger jeg har gjort omkring oppgavens reliabilitet og validitet

Oppgaven fokuserer på å ha en utforskende tilnærming til temaet hybride trusler, gjennom problemstillingen «*Hvordan fungerer samspillet mellom situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i møte med hybride trusler?*» Gjennom problemstillingen og forskningsspørsmålene avgrenses temaet om hybride trusler til nøkkelpunktene situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens. Oppgavens tema er relativt nytt, og har behov for videre forskning som kan føre til bredere forståelse av utfordringen. Det er derfor hensiktsmessig å benytte en metode som åpner for nødvendig grad av fleksibilitet, i tillegg til et mangfoldig datautvalg som kan representere dybdeforståelse av temaet. Ved å benytte kvalitative metoder som ofte kjennetegnes ved at de er fleksible, på en slik måte at det finnes et påvirkningsforhold mellom utviklingen av problemstillingen og innhenting og analyse av data gjennomgående i studien (Thagaard, 2018, s. 27-28).

3.2 Case-studie

Oppgavens problemstilling med et *hvordan*-spørsmål i begynnelsen åpner opp for å betrakte det valgte temaet gjennom en eller flere caser, for så å senere vurdere disse opp mot det teoretiske rammeverket. Case-studier er egnet for å besvare spørsmål omkring hvordan noe skjer eller oppleves, og i denne sammenhengen skal det bidra til å besvare hvordan noe påvirker noe annet (Widding, 2005, s. 2). Hybride trusler er en kompleks problematikk, og krever derfor at man undersøker den fra flere vinkler. Ved å benytte case-studie for å undersøke hybride trusler er det mulig å fange opp denne kompleksiteten, særlig ved å undersøke mer enn en case (Hyett et al., 2014, s. 2). Case-studier kjennetegnes gjerne ved at undersøkelsesopplegget søker etter å studere mengder med informasjon om få enheter eller caser. Hovedpoenget ved å gjennomføre case-studie er å innhente større mengde informasjon

om de casene studien undersøker (Thagaard, 2018, s. 51). Ved å benytte case-studie i denne oppgaven åpner det for muligheten til å trekke mer nyanserte slutninger og konklusjoner. I denne oppgaven velger jeg å ta for meg de to casene *salget av Bergen Engines* som presenteres under kapittel 4.2 og *spionsaken i Tromsø* som presenteres under kapittel 4.3.

Casene har blitt nøye utvalgt med tanke på hvordan de kan bidra til denne oppgaven, deres aktualitet og at de sikrer muligheten til å styre oppgaven til å omhandle hybride trusler i Norge og på samfunnsnivå slik som oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål krever. Aktualiteten til disse casene styrkes gjennom Nasjonal sikkerhetsmyndighets (NSM) risiko- og trusselvurdering fra 2024 hvor «oppkjøp og investeringer som nasjonal sikkerhetsrisiko» og «innsidevirksomhet» særlig blir tatt opp som trusler mot samfunnssikkerheten i Norge (NSM, 2024, s. 24-28). Casene er derfor relevante for problemstillingen, og har en dagsaktualitet. De sikrer også at oppgaven undersøker problemstillingen i forhold til samfunnet og Norge. Til slutt representerer casene ulike hybride trusler, som igjen har byr på forskjellige håndteringsmuligheter og presenterer forskjellige krav til resiliens.

Opgavens forskningsspørsmål avgrensner problemstillingen til å omhandle Norge, og styrer derfor valg av case inn på hendelser som har skjedd i Norge. Problemstilling og forskningsspørsmål har også vært avgjørende for utviklingen av oppgavens teoretiske rammeverk. Dermed har det vært viktig å velge ut case som gjør det mulig å besvare forskningsspørsmålene, og som også kan forklares gjennom det teoretiske rammeverket. For å kunne gjøre dette på et mer generelt grunnlag har jeg valgt å ta for meg de to overnevnte casene. Oppgavens mål er ikke å gi innblikk i frekvensen av hendelser, ei heller total generalisering basert på funnene. Ambisjonen med oppgavens mål er å teoretisk generalisere, slik at oppgaven kan bidra med kunnskap om tema og en bredere forståelse. Et slikt mål kan være mulig å gjennomføre ved bruk av case-studie (Bjørndal & Andreassen, 2020, s. 167).

3.3 Dokumentanalyse

Gjennom denne oppgaven har dokumenter vært et svært viktig hjelpemiddel i forhold til utarbeidelse av problemstilling og valg av tema, i tillegg til at de danner det empiriske grunnlaget bestående av de to overnevnte casene. Dokumenter blir gjerne ansett som språk som presenteres gjennom tekst, men dokumenter kan også omfatte blant annet bilder eller video (Thagaard, 2018, s. 117). Særlig har dokumenter gitt meg muligheten til å undersøke

temaet i forkant av arbeidet med oppgaven. Denne forundersøkelsen gjorde meg interessert i å undersøke temaet dypere i denne oppgaven, fordi det er et tema som er relativt nytt og har behov for videre forskning. Særlig motiverte avisartikkelen som tar opp Jonas Gahr Støres tydeliggjøring av problematikken rundt temaet i en norsk kontekst, til å gjøre undersøkelsene for denne oppgaven på et samfunnsnivå gjennom et norsk perspektiv (Røsvik & Vågenes, 2022).

Dokumentene som benyttes for å danne det empiriske grunnlaget er av åpen karakter, som vil si at de ikke er graderte og er tilgjengelig for allmennheten. Dermed omfatter oppgavens empiriske grunnlag datamateriale som ikke har blitt produsert for dette formålet, men likevel er passende for å besvare den aktuelle problemstillingen for denne oppgaven. Dette har betydning for informasjonen og kunnskapen denne oppgaven bidrar med, fordi jeg har benyttet åpne og tilgjengelige dokumenter i forbindelse med oppgaven. Dermed vil oppgavens empiriske grunnlag og diskusjon basere seg på informasjon som muligens ikke representerer et fullstendig bilde. Årsaken til dette kan være at slik fullstendig informasjon er gradert og utfordrende å få tak i, eller ikke eksisterer enda. Jeg har i forbindelse med denne oppgaven vurdert at det likevel vil være mulig formålstjenlig å undersøke tema og case basert på de kildene som er åpne og tilgjengelige, med bakgrunn i denne oppgavens mål. Vurderingen er derfor at oppgaven likevel kan bidra med kunnskap om hybride trusler og nye innfallsvinkler, til tross for at fullstendig informasjon om valgte case uteblir.

Dokumentanalysen har i denne oppgaven blitt benyttet som en datainnsamlingsmetode. Den dokumentanalysen som er gjennomført i forbindelse med denne oppgaven omfatter blant annet gjennomlesning og tolkning av de valgte dokumentene. Ved å analysere datamaterialet gjennom en innholdsanalyse, legges fokuset på dokumentenes innhold og mening (Fauskanger & Mosvold, 2014, s. 127). Med andre ord kan en si at en innholdsanalyse handler om den subjektive tolkningen av tekstdataen (Ringdal, 2018, s. 268). Målet med innholdsanalysen har vært å identifisere den informasjonen som er relevant til å forklare casen, og informasjon som kan knyttes opp mot hybride trusler, situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens. I forbindelse med denne oppgaven har det i hovedsak handlet om å danne et troverdig bilde av hver case, for å presentere dette gjennom oppgavens empirikapittel. For å gjøre dette er det nødvendig å vurdere dokumentenes relevans, autentisitet og troverdighet under datainnsamlingen (Thagaard, 2018, s. 117). Jeg har derfor lest gjennom flere dokumenter og hentet ut informasjon fra disse som jeg mener er relevant for oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål, for så å undersøke om denne

informasjonen også stemmer overens med andre kilder om samme case. Dette for å i størst mulig grad sikre at informasjonen som presenteres i empirikapittelet er av relevans ved at det faktisk omhandler valgte case, at informasjonen er autentisk og samsvarer med virkeligheten og at informasjonen kan anses som troverdig.

Alle dokumentene har blitt samlet inn gjennom søk på internett. Søkeord som har blitt benyttet er blant annet: «hybride trusler i Norge», «Bergen Engines», «Bergen Engines salg», «spion i Tromsø», «spionsaken i Tromsø», «GU etterretning Russland», «Mikusjin» osv. Fordelen ved å samle inn dokumenter på denne måten er at datagrunnlaget har en hurtig vekst, fordi volumet av dokumenter som finnes på internett er stort (Thagaard, 2018, s. 145). Volumet av dokumenter som finnes under disse søkeordene er stort: hybride trusler i Norge $\approx 35\ 000$ resultater, Bergen Engines $\approx 2\ 500\ 000$ resultater, Bergen Engines salg $\approx 83\ 300$ resultater, spion i Tromsø $\approx 154\ 000$ resultater, spionsaken i Tromsø $\approx 1\ 120$ resultater, GU etterretning Russland $\approx 1\ 950$ resultater, Mikusjin $\approx 2\ 140$ resultater, ved bruk av søkemotoren Google.com i tidsperioden april-mai 2024. Det store datagrunnlaget kan også by på utfordringer rundt mulighetene til å gjennomgå det som finnes av tilgjengelig informasjon. I tillegg bringer det også med seg utfordringer når det gjelder å vurdere dokumentets relevans, autenticitet og troverdighet. Ved å benytte kilder fra internett er det ikke alltid mulig å få forståelse for hvordan dokumentet har blitt til, eller hva som har vært motivasjonen bak dokumentet. Å stole på at dokumentet ikke har blitt redigert i ettertid, eller at det faktisk er skrevet av nevnt forfatter, kan også være utfordrende. På denne måten kan informasjonskilder på internett bli vurdert som ustabile (Thagaard, 2018, s. 146).

Med tanke på at de dokumentene som har blitt benyttet i sammenheng med denne oppgaven alle er hentet via søk på internett, gjør det mulig at det også finnes en slik ustabilitet ved dem. Arbeidet som er gjort for å forsøke å redusere åpningen for denne typen ustabilitet blant disse dokumentene er å sette spesielle kriterier til dokumentene. Kriteriene som er benyttet ved innsamling av dokumenter er; 1) dokumentet må presentere informasjon som er relevant i forhold til problemstilling eller valgte caser, 2) dokumentet må opplyse om forfatter, eller være publisert gjennom en allment kjent organisasjon som majoriteten av befolkningen har tillit til (f.eks. NRK, Aftenposten, VG eller regjeringen), og 3) dokumentet kan ikke være eldre enn fem år, dvs. at første mulige publisering for dokumentet er januar 2019 og siste mulige publisering er mai 2024. Gjennom å benytte slike kriterier kan jeg sikre at dokumentene først og fremst danner et datagrunnlag som er relevant for oppgavens tema og problemstilling. Det gir også muligheten for å vurdere kildens troverdighet og autenticitet på

bakgrunn av informasjonens avsender eller utgiver. I tillegg sikrer jeg at informasjonen er aktuell gjennom det tredje kriteriet. På bakgrunn av vurderingene gjort og gjennom de tre kriteriene jeg har satt for dokumentene, har jeg vurdert at de dokumentene som er benyttet er relevante, autentiske og troverdige nok til å danne denne oppgavens empiriske grunnlag.

3.4 Reliabilitet

Reliabilitet omhandler påliteligheten til den innsamlede dataen. Et betydningsfullt argument for at dataen benyttet i et forskningsprosjekt har høy reliabilitet er muligheten for etterprøvnbarhet (Thagaard, 2018, s. 187). Med andre ord kan en si at fremgangsmåte og metode for å gjennomføre det aktuelle prosjektet må være så tydelig beskrevet at en annen forsker kan utføre en lik undersøkelse. For å forsøke å opprettholde høy reliabilitet har jeg gjennom metodekapittelet gjort en grundig redegjørelse av datainnsamlingen og beskrevet hvordan jeg har analysert dataen i forhold til min problemstilling og de tilhørende forskningsspørsmålene.

Oppgavens empiriske grunnlag baserer seg på to caser som har hendt i Norge. Hendelsene som blir benyttet i denne oppgaven har begge blitt håndtert i løpet av de siste fem årene og er dermed aktuelle for nåtiden, men det er også relativt nye hendelser. Dette kan ha betydning for datagrunnlaget, og særlig i fremtiden. Som tidligere nevnt baserer dataene i denne oppgaven seg på åpent tilgjengelig informasjon, og er dermed et produkt av dette. Å benytte åpent tilgjengelige kilder i forbindelse med denne oppgaven kan styrke undersøkelsens reliabilitet, fordi det sikrer muligheten for etterprøvnbarhet. I fremtiden kan det derimot tenkes at ny informasjon blir tilgjengelig omkring oppgavens caser, og derfor kan det være mulig at det trekkes andre slutninger enn det som er gjort i denne oppgaven.

I empirikapittelet, og gjennomgående i hele oppgaven, refererer jeg til de kildene jeg har benyttet for den aktuelle informasjonen. Kildene jeg har benyttet i denne oppgaven har jeg referert til i henhold til referansestilen APA 7. Dette hever reliabiliteten til oppgaven fordi leseren enkelt kan finne tilbake til det dokumentet som er benyttet for den aktuelle informasjonen, gjennom referanser i tekst og referanselisten i slutten av oppgaven. Som tidligere nevnt har hele datagrunnlaget blitt til gjennom nettbaserte dokumenter, som ikke har blitt produsert med tanke på denne oppgaven. Dette kan bidra til å øke troverdigheten, fordi

kildene til dataene ikke er et produkt av mine eksisterende meninger eller antakelser (Thagaard, 2018, s. 188).

3.5 Validitet

Validitet handler om gyldigheten til resultater, og fortolkningen av disse (Thagaard, 2018, s. 181). Gyldigheten til resultatene og tolkningene jeg presenterer i denne oppgaven dreier seg derfor om hvordan jeg har kommet frem til disse, og hvorfor jeg har gjort det på den måten. En kan si at oppgavens validitet avhenger av om jeg faktisk måler det jeg vil måle (Ringdal, 2018, s. 103).

Først og fremst styrkes oppgavens validitet ved at jeg har valgt metoder som er egnet i forhold til problemstilling og forskningsspørsmål. Jeg har benyttet case-studie fordi det åpner for muligheten til å undersøke kompleksiteten som finnes i hybride trusler på en grundig måte. I tillegg har jeg argumentert for valget av case, med tanke på deres aktualitet og hvordan de kan bidra til denne oppgaven. Som datainnsamlingsmetode har jeg benyttet dokumentanalyse. Jeg har under kapittelet 3.2 Dokumentanalyse vektlagt mulige svakheter med innsamlingen av data, og dokumentene i seg selv. Med tanke på svakhetene jeg har identifisert, har jeg også laget krav for dokumentene for å forsøke å redusere ustabiliteten de kan representere. Ved å gjøre disse stegene kan oppgavens validitet styrkes, fordi det illustrerer hvordan tilvirkningen av dataen har foregått og hvilke kriterier jeg mener har vært viktige å benytte for å øke datagrunnlagets kvalitet (Thagaard, 2018, s. 189). I forbindelse med datainnsamlingen har jeg gjort en innholdsanalyse av dokumentene, der jeg kan sikre at dataene har en direkte tilknytning til oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Dette åpner opp for at jeg har muligheten til å samle inn data som direkte kan relateres til hybride trusler, og situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i Norge. Ved å sørge for at dataene jeg benytter i denne oppgaven gjør det mulig å måle det jeg ønsker å måle økes oppgavens validitet.

En forutsetning for høy validitet er at reliabiliteten er høy. Spørsmålet om reliabilitet er et rent empirisk spørsmål, mens spørsmålet om validitet i tillegg krever en teoretisk vurdering (Ringdal, 2018, s. 103). I denne oppgaven har teoriene som er presentert i kapittel 2 blitt valgt ut basert på problemstillingen. Oppgavens teoretiske rammeverk har i stor grad direkte tilknytning til problemstillingen, noe kapittel 2.1 samfunnssikkerhetsprinsippene og kritiske

samfunnsfunksjoner derimot kan betraktes å avvike noe fra. Dette delkapittelet er inkludert i det teoretiske rammeverket fordi det er relevant for forståelsen av resten av teoriene og problemstillingen i seg selv. Årsaken til å inkludere dette delkapittelet handler først og fremst om fagfeltet denne oppgaven utføres fra er samfunnssikkerhet, men også for å forklare hva Norge må arbeide for å beskytte og hvordan arbeidet skal foregå i møte med hybride trusler. Ved å gjøre dette bidrar kapittel 2 til å tydeliggjøre hvilket teoretisk ståsted og utgangspunkt denne oppgavens resultater og tolkninger har blitt gjort fra. En slik tydeliggjøring kan bidra til å øke denne oppgavens validitet (Thagaard, 2018, s. 189).

4 Empiri

4.1 Innledning

Dette kapitlet presenterer resultatene fra det innsamlede datamaterialet. I kapittel 4.2 gjøres det først en presentasjon av casen *salget av Bergen Engines*. Hvor funnene i casen videre blir forklart gjennom relevant teori fra oppgavens teoretiske rammeverk. I kapittel 4.3 presenteres først casen *spionsaken i Tromsø*, deretter blir funnene forklart gjennom relevant teori fra oppgavens teoretiske rammeverk.

4.2 Salget av Bergen Engines

4.2.1 Casepresentasjon

Selskapet Bergen Engines AS, heretter Bergen Engines, ble etablert som en ren motorprodusent i 1943 og produserte sin første motor i 1946. Fabrikken på Hordvikneset nord i Bergen ble bygd i 1971, og selskapet ble i 1999 et Rolls-Royce selskap. Selskapets motorer kan operere i noen av jordens mest krevende miljø både på land og til sjøs, men også til både militære og ikke-militære formål (Bergen Engines, u.å.). Den 15. desember 2020 varslet Rolls-Royce plc norske myndigheter om igangsettelse av salgsprosess av selskapet Bergen Engines, og at Transmasholding Group (TMH Group) var en potensiell kjøper. Videre ble det opplyst om at selve oppkjøpet var planlagt til å gjennomføres av TMH International AG som er et sveitsiskregistrert selskap. TMH International AG er 100% eid av russiskregistrerte TMH Group (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 1). Et slikt salg medfører en overføring av virksomhetens ressurser som blant annet teknologi, materiell, faste eiendommer og kunnskap. Det betyr, blant annet, også at det norske Sjøforsvaret og de nyere kystvaktskipene ville blitt avhengig av et russisk selskap for drift og vedlikehold (Dolve, 2021). Med bakgrunn i at Bergen Engines produserer motorer til og har ansvar for vedlikehold på skip som har en direkte relasjon til rikets sikkerhet og generelt samfunnsikkerheten, kan denne salgsprosessen potensielt være en risiko og by på negative konsekvenser i fremtiden.

Lov om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven) er bakgrunnen som gjorde det mulig å stanse salget av Bergen Engines. Sikkerhetslovens formål er «a. Å trygge Norges suverenitet, teritorielle integritet og demokratiske styreform og andre nasjonale sikkerhetsinteresser b. Å forebygge, avdekke og motvirke sikkerhetstruende virksomhet c. At sikkerhetstiltak

gjennomføres i samsvar med grunnleggende rettsprinsipper og verdier i et demokratisk samfunn» (Sikkerhetsloven, 2019, § 1-1). Loven gir i tillegg muligheten for at «Kongen i statsråd kan fatte nødvendige vedtak for å hindre sikkerhetstruende virksomhet eller annen planlagt eller pågående aktivitet som kan innebære en ikke ubetydelig risiko for at nasjonale sikkerhetsinteresser blir truet.» (Sikkerhetsloven, 2019, § 2-5). I denne sammenhengen er det forsøket på oppkjøp av den russiskeide TMH Group som utgjør den pågående aktiviteten, som kan utgjøre en risiko mot nasjonale sikkerhetsinteresser.

Tidligere statsminister Erna Solberg har under en høring om salget av Bergen Engines uttalt at

Forsøket på oppkjøp av Bergen Engines fra russiskeide TMH representerer en klar sikkerhetsrisiko. Et oppkjøp ville gitt TMH tilgang til motorer og teknologi som ville styrket russiske militære kapabiliteter. Det ville vært i strid med norske alliertes og sikkerhetsmessige interesser (Nilsen et al., 2021).

Denne uttalelsen kom i etterkant av varselet om salgsprosessen av Bergen Engines, men uttalelsen bidrar likevel med å aktualisere at et slikt oppkjøp kan være en reell trussel for vårt samfunns sikkerhet. Fordi det kan gi Russland tilgang på informasjon og teknologi som kan styrke deres posisjon, både militært og ikke-militært (Dolve, 2021).

Norsk industri og norske kunnskaps- og forsknings institusjoner aktuelle mål for etterretningsvirksomhet, og i dette tilfellet etterretning gjort av Russland. I tillegg ønsker russiske tjenester å anskaffe informasjon om norsk nordområdepolitikk og forsvarspolitikk, militære beredskapsplaner, etablering av ny militær infrastruktur og alliert aktivitet gjennom etterretning gjort i Norge (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 3). Bergen Engines lokasjon på Hordvikneset utenfor Bergen kan argumenteres for å ha en strategisk beliggenhet. Lokasjonen ligger plassert mot den nordlige innseilingen til Bergen og i nærhet til forsvarsinstallasjoner som har en sikkerhetsmessig betydning for Norge og andre allierte nasjoner (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 4). Det finnes derfor flere mulige årsaker til at selskapet Bergen Engines er svært aktuelt for Russland å kjøpe opp, med tanke på teknologien, driften, kunnskapen og eiendommen et slik kjøp vil føre med seg.

Det har blitt rettet kritikk mot regjeringens håndtering av denne salgsprosessen. Kritikken handler i hovedsak om at det kan virke som at trusselen salgsprosessen representerer først ikke ble tatt på alvor. Dette baserer seg på at nærings- og fiskeridepartementet har uttalt at de

vurderer saken som et salg mellom to kommersielle aktører som et departement ikke skal eller bør blande seg med. Samt at nærings- og fiskeridepartementet uttalte at de er usikre på om det finnes en plan for å håndtere en slik sak, og mener det derfor er noe forsvarsdepartementet skal vurdere. Daværende forsvarsminister Frank Bakke-Jensen kunne uttale at de gjør de vurderingene som bør gjøres, og at grunnlaget for en plan som kan vurdere saken finnes i sikkerhetsloven (Dolve, 2021).

Under vurderingen av salgsprosessen og hvorvidt denne skulle stanses, fant departementene grunnlag for å fatte vedtak etter sikkerhetsloven § 2-5. Vurderingen ble gjort ved å hente inn opplysninger og vurderinger fra Etterretningstjenesten, Politiets sikkerhetstjeneste og Nasjonal sikkerhetsmyndighet, i tillegg hos berørte aktører både i og utenfor forsvarssektoren (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 2). Den aktuelle kjøperen av Bergen Engines var TMH Group som er russiskeid. Russlands etterretning- og sikkerhetstjenester har forgreininger til alle samfunnssektorer, og det politiske systemet oppfordrer til en tett blanding av politikk og økonomi, statlig og privat virksomhet, samt sivile og militære felter (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 3). Dermed kan en si at hvorvidt selskapet, som ønsket å kjøpe opp Bergen Engines, var privat eller statlig har liten verdi i forhold til vurderingen om dette utgjør en risiko for Norges sikkerhetsinteresser.

Regjeringen kunne basert på tilgjengelig informasjon, både åpen tilgjengelig informasjon og informasjon unnlatt offentligheten, konkludere med at det var nødvendig å stanse salget av Bergen Engines for å sikre at nasjonale sikkerhetsinteresser ikke blir truet (Innst. 503 S. (2020-2021)). Norge har ikke et sikkerhetssamarbeid med Russland og regjeringen kan derfor ikke garantere for at de nasjonale sikkerhetsinteressene eller samfunnssikkerheten kan bli truet, dersom Bergen Engines hadde blitt solgt til Russland. Statsråd Monica Mæland uttalte i en redegjørelse at *«Vår sikkerhetspolitiske bekymring har vært knyttet til TMH og det landet selskapet kontrolleres av. Selskaper kontrollert av en stat vi har sikkerhetspolitisk samarbeid med, er ikke berørt»* og at *«Bergen Engines-saken inngår i en større og bredere kontekst om sikkerhetstruende aktivitet ved bruk av økonomiske virkemidler»* (Innst. 503 S. (2020-2021)). På denne måten anerkjenner regjeringen at situasjonen omkring salget av Bergen Engines til Russland er en hybrid trussel.

Regjeringen har etter behandlingen av saken og beslutningen om å stanse salget også svart på kritikken som har vært presentert. Først ute var daværende justisminister Monica Mæland som kunne erkjenne at sikkerheten ved salget burde vært vurdert på et tidligere tidspunkt

(Nilsen et al., 2021). Varselet om salget ble presentert for norske myndigheter så tidlig som 15. desember 2020, og regjeringen erkjenner å ikke ha startet vurdering av salget før i midten av januar 2021 (Nilsen et al., 2021). Dette tilsier at det tok rundt en måned før sikkerhetsaspektet ved dette salget ble vurdert, og regjeringen manglet en forståelse for at dette kunne true den norske samfunnsikkerheten. Tidligere statsminister Solberg kunne stille seg bak vurderingen som Mæland gjorde, i forhold til at sikkerheten burde vært vurdert tidligere. Solberg mener at sikkerhetsloven har vært et svært viktig middel i håndteringen av denne saken, og at det er saker som dette sikkerhetsloven skal regulere. Hun kan imidlertid erkjenne at en nærmere gjennomgang av regelverket kan være nødvendig, slik at det i fremtiden kan være tydeligere hvordan myndighetene skal reagere i slike saker (Nilsen et al., 2021).

4.2.2 Situasjonsforståelse

Situasjonsforståelse er først og fremst en individuell menneskelig egenskap, som ethvert individ opparbeider seg gjennom de tre nivåene presentert gjennom figur 1. I denne saken har det vært nødvendig at den gruppen som skulle håndtere saken danner en delt situasjonsforståelse, og gruppen består av myndighetene i Norge gjennom regjering og departementer.

I saken om salget av Bergen Engines ble myndighetene varslet allerede 15. desember 2020 om salgsprosessen, men begynte ikke å vurdere salget før i midten av januar (Nilsen et al., 2021). Dette kan tyde på at myndighetene slet med å oppfatte at de sto overfor en situasjon, og at de allerede i nivå 1 av situasjonsforståelse først feilet. På denne måten fikk myndighetene ikke gjort seg opp en videre forståelse av situasjonen eller gjort prediksjoner om fremtidig status av situasjonen. I alle fall ikke i forhold til at dette kunne være en trussel mot norske sikkerhetsinteresser. Uttalelse fra nærings- og fiskeridepartementet tyder på at de anså situasjonen som noe innenfor normalen, og derfor i nivå 2 og 3 av situasjonsforståelse ikke tolket eller forutså at dette kunne være skadelig for samfunnsikkerheten.

Ved en senere anledning har myndighetene blitt gjort oppmerksom på at salget av Bergen Engines derimot var en truende situasjon, og snudd i sin situasjonsforståelse. På denne måten har de gått gjennom nivåene av situasjonsforståelse på nytt. Det er naturlig å tro at minst ett individ i gruppen da har oppfattet situasjonen på en annen måte, og kommunisert denne

oppfattelsen, tolkningen og prediksjoner for fremtiden til andre medlemmer av gruppen. Dermed har deres delte situasjonsforståelse endret seg til å oppfatte salget som en trussel mot samfunnssikkerheten, og derfor startet en vurdering av salget.

4.2.3 Salg av virksomhet som en hybrid trussel

Det mest tydelige funnet presentert i denne casen er at selve salget av Bergen Engines til TMH International AG, datterselskapet til TMH Group, ble stoppet. Dette funnet tyder på at selve eierskapet til kjøperselskapet/selskapene kan vurderes som en faktor som kan true den norske samfunnssikkerheten.

Det selskapet som opplyst skulle kjøpe Bergen Engines var TMH International AG. Dette selskapet ble presentert som et sveitsiskregistrert selskap, mens morselskapet TMH Group er et russiskregistrert selskap som står som eier av datterselskapet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 1). Dette betyr at begge selskapene i bunn er russiske. Ifølge figur 2 finnes det i hovedsak to grupper aktører, hvor den ene er statlige og den andre er ikke-statlige aktører (Giannopoulos et al., 2021, s. 13). I denne casen er det helt i grunn en statlig aktør, Russland, som videre har handlet gjennom en tredjepart og dette vises særlig gjennom at kjøperselskapet TMH International AG er sveitsiskregistrert. Et funn i denne sammenhengen er at Russlands etterretnings- og sikkerhetstjenester har en form for bånd til alle russiske samfunnssektorer, og det statlige og ikke-statlige aspektet ved virksomheter i Russland er relativt utvisket på en slik måte at det ikke er verdt å skille mellom de (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 3). Ved at Russland har benyttet seg av tredjeparter for å forsøke å kjøpe opp Bergen Engines kan de særlig ha utfordret de norske myndighetenes evne til situasjonsforståelse (Giannopoulos et al., 2021, s. 23). Dette kan igjen være en del av forklaringen for hvorfor myndighetene brukte noe tid på å få riktig situasjonsforståelse av salgsprosessen, og dermed kunne handle og håndtere hendelsen.

Virkemidlet Russland har benyttet seg av i denne casen er å forsøke å kjøpe opp en virksomhet i Norge. Dersom Russland hadde fått kjøpt Bergen Engines ville de fått tilgang på en strategisk plassert eiendom, ressurser, kunnskap og teknologi, men også ansvaret for drift og vedlikehold av skip tilhørende den kritiske samfunnsfunksjonen forsvaret (Dolve, 2021). Dette er et betydelig funn som styrker spørsmålet om casen er en hybrid trussel, og kan bekrefte at casen i det minste er en trussel (Aven, 2023). Fordi salget er en risikokilde, særlig

fordi den har en viss påvirkning på forsvaret som er en kritisk samfunnsfunksjon (DSB, 2016, s. 32).

At Russland forsøker å kjøpe opp en virksomhet i Norge passer i seg selv ikke under definisjonen av hybrid (Brøgger, 2021). Et aspekt ved hybride trusler er at trusselaktøren kan ønske å styrke sin posisjon og påvirkningsmuligheter hos det aktuelle målet gjennom en handling og virkemiddel, for å kunne nå sine fremtidige mål gjennom andre handlinger og virkemidler på et senere tidspunkt (Malerud et al., 2021, s. 20). I dette tilfellet vil det være at Russland forsøker å kjøpe Bergen Engines og på denne måten vil ha innflytelse over en kritisk samfunnsfunksjon, men også at eiendommen ligger strategisk plassert. Dette kan derfor tyde på at virkemidlet oppkjøp av virksomhet er en inngangsportale til å kunne benytte andre virkemidler en gang i fremtiden (Malerud et al., 2021, s. 20). På denne måten kan casen om salget av Bergen Engines anses som en hybrid trussel, fordi det er sannsynlig at Russland en gang i fremtiden vil kombinere kjøpet med andre virkemidler. Et eksempel på virkemiddel det er sannsynlig at Russland kunne kombinert oppkjøpet med er virkemiddelet etterretning. Ved at myndighetene har vurdert disse prediksjonene for hva slags konsekvenser salget kan bringe med seg i fremtiden tyder på at de i fellesskap har oppnådd nivå 3 av situasjonsforståelse (Flin et al., 2008, s. 29).

4.2.4 Krisehåndtering

I denne casen argumenteres det for at salget av Bergen Engines er en hybrid trussel. Dette gjøres gjennom definisjonen av begrepet trussel som diskutert i kapittel 2.4.1 (Aven, 2023) og gjennom samlebegrepet hybride trusler som presentert i kapittel 1 og 2.4.1 (NOU 2023:17, 2023, s.115). I casen er det funn som tyder på at et salg til Russland kan ha konsekvenser for en av Norges kritiske samfunnsfunksjoner. Kjennetegnet ved kriser er blant annet at de kan true viktige mål eller verdier i samfunnet, og at det finnes en mengde usikkerheter knyttet til situasjonen. Krisesituasjoner krever en respons for å redusere tap og konsekvenser, men ligger gjerne utenfor det området normale planer og prosedyrer klarer å effektivt håndtere (Pursiainen, 2018, s. 2). Noen av disse kjennetegnene finnes i denne casen, mens andre er manglende. Kjennetegn som er tilstede er blant annet at salget kan true viktige mål eller verdier i samfunnet, at det finnes en mengde usikkerheter knyttet til situasjonen og at situasjonen krever en respons.

Myndighetene har, så vidt meg bekjent, ikke definert denne casen som en krise, til tross for at det finnes risiko knyttet til situasjonen. Det betyr at avhengig av myndighetenes meninger og persepsjon av situasjonen har det ikke vært nødvendig å ilegge salget av Bergen Engines krisedefinisjonen for å kunne håndtere den. Likevel kan håndteringen av situasjonen følge krisehåndteringssirkelen som illustrert i figur 3, og situasjonen følger krisefasene som vist gjennom figur 4. Ved å dele salget av Bergen Engines inn i krisefasene kan det se ut til at akuttkrisefasen som en kritisk situasjon der negative konsekvenser eller andre tap er en realitet har blitt unngått. Dette er fordi salget ble stoppet av myndighetene, men med bakgrunn i hvilken krisehåndteringsaktivitet som har blitt benyttet for å stoppe salget kan en også argumentere for at casen har gått gjennom akuttkrisefasen. Det er gjerne akuttkrisefasen som krever en form for respons, for å redusere tap og konsekvenser (Pursiainen, 2018, s. 98).

I førkrisefasen har myndighetene utarbeidet sikkerhetsloven, noe som har blitt gjort i forkant av salget av Bergen Engines. Denne loven gjorde det mulig å respondere på situasjonen på en slik måte at salgsprosessen ble stoppet (Sikkerhetsloven, 2019, § 2-5). Et funn som relateres til etterkrisefasen er også denne loven, og eventuelt annet lovverk som kan benyttes i slike saker. Etter at situasjonen var avklart og salget var stoppet har myndighetene uttalt at en gjennomgang av lovverket kan være et nødvendig steg. Et annet funn som relateres til etterkrisefasen er at myndighetene erkjenner at sikkerhetsaspektet ved salget burde vært vurdert på et tidligere tidspunkt (Nilsen et al., 2021). Dette handler om krisehåndteringsaktiviteten læring, hvor myndighetene viser til at de kan se kritisk på det de har foretatt seg i håndteringen av denne situasjonen. De kommer selv med forbedringspunkter som å gjennomgå lovverket, og erkjennelsen om at de burde vurdert situasjonen på et tidligere tidspunkt.

4.2.5 Resiliens

Enkelt sagt handler resiliens om å avslutte pågående situasjon, og å komme tilbake til en normaltilstand. Mens elementer som kan trekkes ut av definisjonen av resiliens som nevnt i kapittel 2.6.1 (Pursiainen, 2018, s. 69), er evnen samfunnet har til å motstå, absorbere, tilpasse og gjenopprette. Det norske samfunnet har ikke klart å motstå eller absorbere situasjonen, fordi den har fått utfolde seg til det punktet der en faktisk salgsprosess ble satt i gang. Likevel har Norge evnet å tilpasse seg situasjonen der Bergen Engines blir solgt til Russland, gjennom den håndteringen myndighetene har gjort av situasjonen. De har derfor klart å unngå at

situasjonen har fått utfolde seg på en slik måte at det i fremtiden kunne skade samfunnet eller kritiske samfunnsfunksjoner (Innst. 503 S. (2020-2021)). Fordi salget til Russland aldri ble gjennomført. Dette er et funn som tilsier at Norge har vært resiliente mot den hybride trusselen de ble utsatt for, på en slik måte at det har unngått eller betydelig redusert eventuelle negative konsekvensene den kunne brakt med seg om salget ble gjennomført.

Dette kan tyde på at norske myndigheter har gjort en grundig jobb i førkrisefasen med å implementere resiliensøkende tiltak som er anvendelige for slike situasjoner. Funnet som tilsier dette er at sikkerhetsloven har gjort det mulig for myndighetene å stanse salget, og derfor gitt muligheten til å tilpasse seg og respondere på situasjonen. At loven finnes kan regnes som myk resiliens, fordi det ikke er en fysisk barriere som har redusert eller eliminert sårbarheten (Proag, 2014, s. 371). Loven har likevel gitt myndighetene muligheten til å gjennomføre en håndtering tilpasset situasjonen, hvor resultatet har vært å redusere eventuelle negative konsekvenser av situasjonen. Gjennom god mestringssevne og tilpasningsevne har myndighetene derfor betydelig evnet å redusere de negative konsekvensene denne casen kunne ført til, og dette er en kapabilitet som har betydning for samfunnsresiliensen (Keck & Sakdapolrak, 2013, s. 10).

Det finnes også noen funn som i større grad kan relateres til etterkrisefasen, som underbygger forståelsen av krisehåndteringen gjennom det utvidede krisebegrepet. Som tidligere nevnt ønsker myndighetene en å gjøre en gjennomgang av lovverket, som kan tyde på en økning i myk resiliens som følge av denne situasjonen. Dette kan også forstås gjennom samfunnets tilpasningsevne fordi det blir en del av arbeidet til førkrisefasen til neste krise, hvor samfunnet da har mer kunnskap og erfaring med denne typen hendelser (Keck & Sakdapolrak, 2013, s. 10-11). Et funn som kan kobles til akutt- og etterkrisefasen er at myndighetene har utvist transformasjonsevne ved at nærings- og fiskeridepartementet benyttet seg av den kunnskapen og erfaringen forsvarsdepartementet sitter på og mente dette var en sak de måtte vurdere (Dolve, 2021). Det utviser en evne hos nærings- og fiskeridepartementet til å benytte seg av de ressursene som finnes rundt i akuttkrisefasen, som samsvarer med transformasjonsevnen (Keck & Sakdapolrak, 2013, s. 10-11).

4.3 Spionsaken i Tromsø

4.3.1 Casepresentasjon

Den 24. oktober 2022 blir en angivelig brasiliansk statsborger pågrepet av politiet i Tromsø mens han var på vei til jobb på Universitetet i Tromsø (UiT) (Strandberg et al., 2022).

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) mistenkte mannen for å være russisk statsborger som arbeidet med ulovlig etterretning i Norge for Russland. Mannen kom til Tromsø høsten 2021, og arbeidet som gjesteforsker hos UiT. PST mente derimot at mannen var en illegalist som hadde opparbeidet seg en falsk identitet hvor han utgav seg for å være en brasiliansk statsborger. Derfor anmodet PST at mannen skulle utvises fra Norge til Justis- og beredskapsdepartementet (Strandberg et al., 2022).

Lov om straff (straffeloven) legger til grunn at etterretningsevne med mål om å samle inn hemmelig informasjon og avsløre denne eller informasjon som ved avsløring kan skape skade på nasjonale sikkerhetsinteresser, er ulovlig. Dette følger av straffeloven § 121 som legger til grunn at personer kan straffes med bot eller fengsel inntil 3 år, dersom den til fordel for en annen stat, terrororganisasjoner eller uten aktverdig grunn samler inn eller setter seg i besittelse av hemmelig informasjon som kan skade grunnleggende nasjonale interesser dersom den avsløres, (Straffeloven, 2005, § 121). På bakgrunn av mistanken om brudd på § 121 kunne PST derfor anmode utvisning fra Norge for den angivelige brasilianske gjesteforskeren ved UiT.

Mannen var en del av forskningsgruppen The Grey Zone (GZ) på UiT. GZ fokuserer og forsker på flere områder som omhandler utfordringer som finnes i gråsonen mellom fred og konflikt, samt også hybride trusler (Universitetet i Tromsø, u.å.). Forskerne som er en del av forskergruppen, undersøker og kan få tilgang til informasjon som omhandler hvordan konseptene rundt gråsonen og hybride trusler blir oppfattet og forstått på forskjellige nivå i samfunnet og i forhold til totalforsvaret. Samt få innblikk i blant annet samfunnsikkerhets- og beredskapsstrategier for å håndtere slik problematikk. UiT skriver også at GZ forbinder forskere på tvers av fakulteter hos dem, men at den også inkluderer forskere utenfra (Universitetet i Tromsø, u.å.). Tilknytningen som mannen hadde til denne forskergruppen, la grunnlaget for en bekymring hos PST. Assisterende PST-sjef Hedvig Moe har uttalt «*Den stillingen gjør oss bekymret for at han har skaffet seg nettverk og informasjonskanaler med kunnskap om informasjon vi ikke ønsker skal komme på russiske hender*» (Strandberg et al., 2022).

PST siktet først mannen for å drive ulovlig etterretning etter straffeloven § 121, og han samtykket til fire uker internering etter hans pågripelse. Likevel erkjente ikke mannen straffskyld, og en måned etter pågripelsen ville han begjære seg løslatt (Foss, 2022). I etterkant av dette får PST medhold hos retten til å internere mannen i fire nye uker, og siktelsen blir også endret. Mannen blir siktet etter straffeloven § 122, med en betydelig bredere strafferamme på inntil 10 år i fengsel (Pettrém, 2022). Straffeloven § 122 omhandler grov etterretningsvirksomhet mot statshemmeligheter, og for å avgjøre hvorvidt etterretningsvirksomheten kan anses som grov skal det vektlegges om; «*b. Gjerningspersonen hadde til hensikt å avsløre opplysningen til en fremmed stat eller terrororganisasjon, c. En avsløring ville ha voldt betydelig skade.*» (Straffeloven, 2005, § 122).

Det kommer frem at politiet har beslaglagt over 30 dataenheter tilhørende mannen, og at den mistenkte russiske identiteten til mannen er knyttet til den militære russiske etterretningstjenesten GU (Pettrém, 2022). «*Forkortelsen GU står for Hoveddirektoratet for generalstaben for de væpnede styrker i Den russiske føderasjonen.*» (Holm-Hansen, 2023), og GU er den organisasjonen som er ansvarlig for Russlands militære utenlandsetterretning. Den endrede siktelsen begrunnes i beslaget som ble gjort av dataenheter, og den russiske identitetens tilknytning til GU. Det tyder på at det vurderes som sannsynlig at den brasilianske gjesteforskeren egentlig har russisk identitet, og trent for å være etterretningsoperatør gjennom tilknytningen til GU (Sollerman et al, 2022).

I slutten av 2023 snur mannen og innrømmer at han ikke er en brasiliansk statsborger, og at den russiske identiteten PST mente at tilhører mannen er hans riktige identitet (Rostad et al, 2023). Dermed erkjenner mannen at han har oppgitt falsk identitet i forbindelse ved søknaden om opphold i Norge og i løpet av hans opphold og forskningsarbeid. Dette førte til enda en utvidelse av siktelsen, hvor den dermed også omfatter falsk forklaring og brudd på utlendingsloven (Halvorsen, 2024). Den 22. april 2024 opplyser PST, til Dagbladet, at etterforskningen av mannen er ferdig gjennomført (Halvorsen, 2024). Det vil si at PST mener at den siktede mannen nå kan dømmes for grov etterretningsvirksomhet mot statshemmeligheter etter § 122 i straffeloven. Etterforskningen av saken er avsluttet og den nyeste oppdateringen er at saken er sendt til Det nasjonale statsadvokatembetet for vurdering av tiltale spørsmål (Halvorsen, 2024). Det betyr at saken ikke er avsluttet på det tidspunktet denne oppgaven leveres, og at ny informasjon kan og vil bli tilgjengelig i saken i tiden som kommer.

4.3.2 Situasjonsforståelse

I denne casen er det særlig tre funn som er interessante og relevante for situasjonsforståelsen. Det første er at det har tatt omentrent ett år å få situasjonsforståelse for at mannen ikke var en brasiliansk statsborger, men heller en russisk etterretningsoperatør. Det andre funnet er at mannen først ble siktet etter straffeloven § 121 med en strafferamme på inntil 3 års fengsel. Det tredje funnet er at siktelsen av mannen har blitt utvidet til at han nå er siktet etter straffeloven § 122 med en strafferamme på inntil 10 års fengsel.

Det første funnet vedrørende tiden det har tatt å komme til situasjonsforståelse for at mannen har vært i Norge og arbeidet som etterretningsoperatør, tyder på at det har vært utfordrende eller i det minste tatt noe tid for de rette instansene å oppfatte situasjonen og samle inn nødvendig informasjon for å begynne å danne situasjonsforståelse som illustrert gjennom nivå 1 i figur 1 (Malerud et al., 2021, s. 18). Når de rette instansene, som funn i denne casen kan tyde på at er PST, har klart å oppfatte situasjonen og kommunisere denne innad i deres organisasjon for å skape felles situasjonsforståelse har de satt i gang tiltak for å håndtere situasjonen de står overfor (Strandberg et al., 2022).

Det andre funnet som omhandler den første siktelsen av mannen kan kobles til nivå 2 i figur 1. Dette funnet kan tyde på at den informasjonen PST har innhentet gjennom nivå 1 av situasjonsforståelse har vært mangelfull, og derfor tolket den innhentede informasjonen deretter. Fordi de har siktet mannen etter en paragraf med lavere strafferamme, enn den paragrafen de ender opp med å sikte mannen etter. Årsaker til dette kan være at de ikke har hatt muligheten til å gjøre nødvendige etterforskningskritt i saken, som igjen gjør at de ikke fullt ut kan vurdere situasjonen i nivå 2 av situasjonsforståelse og derfor vil deres prediksjoner i nivå 3 være basert på mangelfull informasjon.

Det tredje funnet omhandler den utvidede siktelsen av mannen, som kan tyde på at PST har gjennomgått nivåene i figur 1 av situasjonsforståelse på nytt etter ny informasjon har blitt presentert rundt situasjonen. Gjennom nivå 1 har de fått mer og ny informasjon etter beslaget av dataenheter og etterforskningskritt som kobler mannens antatte identitet til GU (Pettrém, 2022). Dermed har de fått en annerledes oppfattelse av situasjonen, og funnene vedrørende den utvidede siktelsen kan tyde på at de nå oppfatter situasjonen som mer alvorlig enn det de først gjorde. Denne tolkningen av situasjonen og deres oppfattelse henger sammen med nivå 2 i figur 1. Til slutt har de også gjennom nivå 3 i figur 1 dannet seg prediksjoner rundt situasjonen basert på den nye informasjonen. Mannens antatte tilknytning til GU kan tyde på

at det er en sannsynlighet for at eventuell informasjon han kan ha innhentet gjennom sitt forskningsarbeid og opphold i Norge vil bli videreformidlet til Russland dersom han får muligheten til å gjøre dette (Sollerman et al, 2022). At PST har gjort denne prediksjonen av situasjonen er nødvendig for å kunne sikte mannen etter straffeloven § 122, siden det må vurderes hvorvidt gjerningspersonen hadde til hensikt å avsløre opplysninger til en fremmed stat eller terrororganisasjon (Straffeloven, 2005, § 122).

4.3.3 Etterretning som hybrid trussel

I denne casen er det flere funn som peker i retning av at denne situasjonen er en trussel for samfunnssikkerheten. Det handler blant annet om at mannen har blitt anmodet utvist av landet, at mannen har blitt siktet for grov etterretningsvirksomhet mot statshemmeligheter og at mannen har innrømt at hans identitet samsvarer med den mistanken PST har presentert.

PST mistenkte at mannen hadde russisk identitet når de satte i gang tiltak mot mannen. Denne opprinnelige mistanken gir ikke et klart bilde av hvem som er aktøren i denne situasjonen, og det kan i praksis bety at aktøren kan være statlig, ikke-statlig eller en statlig aktør som handler gjennom en tredjepart. Derfor er funnet der mannen innrømmer at den mistenkte russiske identiteten er hans essensielt for å avgjøre aktøren i denne situasjonen, siden den mistenkte russiske identiteten kan knyttes til den militære russiske etterretningstjenesten GU (Pettrém, 2022). Denne tilknytningen tyder på at mannen har en statlig forbindelse. Dette kan muligens bety at mannen er sendt på et etterretningsoppdrag på vegne av Russland. På den måten kan det se ut til at aktøren i denne casen er statlig, men at staten handler og opererer gjennom en tredjepart.

Slik som straffeloven § 121 og § 122 illustrerer så kan en skille mellom graden av trusselen etterretningsvirksomhet utgjør (Straffeloven, 2005, § 121 & § 122). Likevel kan en si at etterretning der det samles inn hemmelige opplysninger, hvor en avsløring kan skade nasjonale sikkerhetsinteresser, passer inn under definisjonen av trussel som diskutert i kapittel 2.4.1 (Aven, 2023). Dette kan begrunnes i at det vil være en risikokilde for nasjonale sikkerhetsinteresser. Dersom de opplysningene som samles inn og en avsløring av disse representerer en risikokilde for samfunnskritiske funksjoner, hos noen av funksjonene i gruppene styringsevne og suverenitet, befolkningens sikkerhet eller samfunnets funksjonalitet, vil det også være en betydelig trussel mot samfunnssikkerheten (DSB, 2016, s.

32-44). Med tanke på paragrafen mannen er siktet etter, kan det tyde på at den etterretningsaktiviteten han har gjort representerer en trussel mot den norske samfunnssikkerheten.

NSM (2024) har i sin trusselvurdering påpekt at statlige trusselaktører har mer å vinne enn å tape på å utnytte de menneskelige sårbarhetene som finnes i det norske samfunnet, eksempelvis ved å sende ut etterretningsoperatører. Ved at Russland har sendt en, angivelig trent, etterretningsoperatør til Norge for å hente inn informasjon har de benyttet seg av virkemidlet etterretning (Treverton et al., 2018, s. 50). Å kun benytte etterretning som et virkemiddel samsvarer ikke med forståelsen av hybride trusler som er lagt til grunn i denne oppgaven. Likevel kan det argumenteres for at funn i denne casen tyder på at det er et tilfelle av hybride trusler, med bakgrunn i hva slags muligheter som kan ha blitt/kunne ha blitt tilgjengelige for Russland. Som er en annen side av forståelsen av hybride trusler, gjennom å også vektlegge trusselaktørens ønske om å styrke sin egen posisjon (Malerud et al., 2021, s. 20). I denne casen kan det være gjennom å få tilgang på hemmelig informasjon om Norge i forhold til beredskap og sikkerhet, slik at Russland kan få et forsprang. Derfor kan etterretning i Norge gi Russland et forsprang som kan gjøre det enklere for dem ved en senere anledning å benytte flere og mer intense virkemidler for å nå sine mål i Norge.

4.3.4 Krisehåndtering

I denne casen argumenteres det også for at saken om spionen i Tromsø er en hybrid trussel. Denne argumentasjonen gjøres gjennom definisjonen av begrepet trussel som diskutert i kapittel 2.4.1 (Aven, 2023), og gjennom samlebegrepet hybride trusler som presentert i kapittel 1 og 2.4.1 (NOU 2023:17, 2023, s.115). Grunnen til denne argumentasjonen er at dersom mannen avslører opplysninger han sitter på til Russland kan det skade potensielt skade viktige mål eller verdier i samfunnet i Norge, som igjen kan skade samfunnssikkerheten som en helhet. At en situasjon kan true samfunnssikkerheten er ett av kjennetegnene til kriser, samt at det kan føre med seg økonomiske tap eller andre negative konsekvenser for samfunnet. Det er derfor kriser krever at samfunnet gir en respons (Pursiainen, 2018, s. 98).

Myndighetene har i denne casen, så vidt meg bekjent, ikke definert situasjonen som en krise. Med andre ord betyr det at myndighetene som beslutningstakere har besluttet, basert på sine meninger og persepsjon, at det ikke er nødvendig å identifisere situasjonen som en krise for å

kunne håndtere den (Pursiainen, 2018, s. 97). Likevel er det deler av håndteringen som kan relateres til krisehåndteringsaktiviteter og de tre krisefasene. Et funn i denne casen, som kan relateres til respons, er at PST anmodet at mannen skulle utvises fra Norge til justis- og beredskapsdepartementet, og at mannen deretter blir pågrepet og videre internert (Strandberg et al., 2022). Respons er en av krisehåndteringsaktivitetene som illustrert i figur 3, og kan relateres til akuttcrisefasen som illustrert i figur 4. Denne typen responsen vil stoppe akuttcrisefasen, inntil eksempelvis PST er ferdig med etterforskningen og domstolene har kommet til en slutning i saken. På denne måten får myndighetene redusert eventuelle tap eller andre negative konsekvenser som situasjonen kunne ført til.

Funn som kan relateres til førkrisefasen er at denne typen etterretningsaktivitet er inkludert i straffeloven. Det tyder på at myndighetene har gjort risikovurderinger som tilsier at denne typen situasjoner kan bli en realitet. Det tyder igjen på at myndighetene har forberedt seg på dette gjennom å utarbeide straffeloven på en sann måte at den inkluderer etterretningsaktivitet som kan skade samfunnssikkerheten. På den måten kan en argumentere for at myndighetene i denne saken har utvist resilient krisehåndtering, ved at responsen de har gitt benytter kunnskap om truende etterretningsaktivitet og lovverk som er utarbeidet i forkant av situasjonen (Engen et al., 2017, s. 316). På denne måten har de kunnet håndtere situasjonen på en måte som egner seg for akkurat denne saken.

Denne situasjonen kan ikke regnes som slutt hverken operasjonelt eller strategisk sett (Boin et al., 2017, s. 107). Operasjonelt sett kan ikke situasjonen regnes som avsluttet til tross for at PST sin etterforskning av saken er ferdig, fordi det enda gjenstår en rettsprosess. Strategisk sett kan ikke situasjonen regnes som slutt fordi saken på dette tidspunktet enda blir diskutert i media som følge av at mannens rettsprosess ikke er avsluttet. Med utgangspunkt i dette og tilgjengelig informasjon på dette tidspunktet, er det utfordrende å kunne si noe om ettercrisefasen i denne saken.

4.3.5 Resiliens

Denne casen kan ikke regnes som avsluttet fordi saken ikke er ferdig behandlet av domstolene enda. Likevel er det mulig å trekke frem noen funn som kan relateres til resiliens, som i denne oppgaven forstås gjennom definisjonen som presenteres i kapittel 2.6.1 (Pursiainen, 2018, s.

69). Denne definisjonen vektlegger evnen til å motstå, absorbere, tilpasse og gjenopprette i forbindelse med at en uønsket hendelse har funnet sted.

Responsen myndighetene har gitt i denne saken er først og fremst å anmode en utvisning av mannen, som førte til en pågripelse og internering av mannen (Strandberg et al., 2022). Med tanke på casen har mannen hatt muligheten til å arbeide som gjesteforsker ved UiT i ett års tid hvor han da har hatt muligheten til å innhente opplysninger og avsløre disse til Russland, om dette har forekommet foreligger det ingen åpen informasjon om på dette tidspunkt. Likevel er det en viss sannsynlighet for at dette kan ha skjedd. Det vites derfor heller ikke om situasjonen eller eventuell opplysningsdeling til Russland kan ha ført til noen form for økonomiske tap eller andre negative konsekvenser. Det er derfor ikke mulig å si at det norske samfunnet har klart å motstå eller absorbere situasjonen og eventuelle negative konsekvenser av den.

Det myndighetene derimot har evnet er å tilpasse seg at denne situasjonen har vært en trussel i samfunnet, og respondert deretter for å kunne stanse eventuelle fremtidige negative konsekvenser (Pursiainen, 2018, s. 132). Denne formen for tilpasning kan relateres til akuttkrisefasen, som illustrert i figur 4. Det som har gjort det mulig for samfunnet å tilpasse seg og respondere på denne måten er arbeidet som er lagt ned i førkrisefasen, ved å konkret ha forberedt seg på at denne typen etterretningsaktivitet kan finne sted og inkludere dette i straffeloven. Forberedelsene og straffeloven kan derfor regnes som myke resiliensøkende tiltak i forbindelse med denne casen, fordi det er kunnskap og/eller erfaringsbasert (Proag, 2014, s. 371).

Om denne casen har ført med seg noen negative konsekvenser for Norge kan ikke vites med sikkerhet på nåværende tidspunkt, fordi saken ikke er avsluttet og fordi det ikke finnes noen åpen informasjon om dette. Likevel kan funn i denne casen tyde på at myndighetene har hatt god mestringsevne og tilpasningsevne i forhold til håndteringen av denne hybride trusselen. Det følger av at det har vært utarbeidet et lovverk som gjorde det mulig å respondere på situasjonen på en slik måte at eventuelle fremtidige konsekvenser ble redusert (Keck & Sakdapolrak, 2013, s. 10-11). Funnsom som kan trekkes frem med tanke på samfunnets transformasjonsevne omhandler etterforskningsprosessen til PST. Dette baserer seg på at politiet har gjort beslag hos mannen (Pettrém, 2022), og etterforsket saken på en slik måte at de har sendt saken videre til Det nasjonale statsadvokatembetet som skal vurdere

tiltalespørsmål (Halvorsen, 2024). Dette kan tyde på at myndighetene utviser evne til å benytte seg av de tilgjengelige ressursene som finnes (Keck & Sakdapolrak, 2013, s. 10-11).

5 Diskusjon

5.1 Innledning

I dette kapitlet diskuteres og drøftes de funnene som har blitt gjort gjennom dataanalysen, som presentert i kapittel 4. Kapitlet er strukturert etter oppgavens forskningsspørsmål, og danner grunnlaget for å kunne besvare oppgavens problemstilling: «*Hvordan fungerer samspillet mellom situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i møte med hybride trusler?*» i konklusjonskapitlet.

5.2 Hva er hybride trusler, og hvordan utvikler Norge situasjonsforståelse for hybride trusler?

5.2.1 Hybride trusler

Ved å diskutere hvordan begrepet hybride trusler kan forstås har det i denne oppgaven blitt forstått som situasjoner som innebærer en sikkerhetsrisiko hvor flere virkemidler benyttes eller senere kan benyttes. Begge casene i denne oppgaven belyser situasjoner der det i hovedsak har blitt benyttet ett virkemiddel, men trekker frem aspektet om kombinasjon gjennom å vise til at situasjonen kan benyttes som en inngangsport for trusselaktøren til å benytte flere virkemidler ved en senere anledning.

Salget av Bergen Engines som case belyser anvendelsen av et økonomisk virkemiddel, i form av oppkjøp av virksomhet. Anvendelse av økonomiske virkemidler, og situasjoner som omfatter oppkjøp av virksomheter trekkes frem som eksempler på hybride trusler i litteraturen som omhandler hybride trusler (NOU 2023:17, 2023, s. 115). Casen om spionsaken i Tromsø illustrerer en situasjon hvor etterretning har blitt benyttet som virkemiddel. At en fremmed stat gjennomfører etterretningsoperasjoner blir også trukket frem som eksempel på hybride trusler i litteraturen (NOU 2023:17, 2023, s. 115). Det analyse av casene har trukket frem som funn er derimot at det i begge casene har vært situasjoner som i liten grad anvender en kombinasjon av virkemidler. Kombinasjonen har derimot blitt belyst gjennom hvilke muligheter trusselaktørene kan få gjennom å anvende disse hybride truslene, forsøk på oppkjøp av virksomhet og etterretning, i Norge. I casen salget av Bergen Engines belyses det blant annet at et oppkjøp vil føre med seg en overføring av eiendom, kunnskap og ressurser, og i tillegg et visst ansvar for en av Norges kritiske samfunnsfunksjoner (Dolve, 2021). Casen spionsaken i Tromsø viser derimot til at det kan ha vært samlet inn opplysninger om Norges

samfunnssikkerhet og beredskap, og at dersom disse opplysningene deles med trusselaktøren kan det styrke dens posisjon og åpne for muligheten til å benytte andre eller mer intense og målrettede virkemidler i fremtiden (Strandberg et al., 2022).

Denne oppgaven har i empirikapittelet gjennomgått aktørforholdet i begge casene. Funnene tyder ved første øyekast på at aktørene er ikke-statlige i begge casene. Dette kommer av at det i salget av Bergen Engines er et sveitsiskregistrert selskap som står som kjøper, og at det i spionsaken i Tromsø angivelig omhandlet en brasiliansk statsborger. Videre tyder funnene på at det er snakk om at trusselaktøren i begge casene er statlig, og at det i begge casene er snakk om Russland som trusselaktør.

Dette følger av at det sveitsiskregistrerte selskapet som står som kjøper i salget av Bergen Engines er eid av et russiskregistrert selskap (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 1). Forholdet som finnes mellom politikk og økonomi, statlig og privat virksomhet, og sivile og militære felter anses som tett i Russland og det å gjøre et skille mellom de stat og ikke-stat vurderes som unyttig i sammenheng med salget av Bergen Engines (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 3). I casen spionsaken i Tromsø hadde PST en mistanke om at den brasilianske gjesteforskeren egentlig hadde en russisk identitet, noe mannen selv senere bekrefter (Rostad et al, 2023). Videre viser funn til at den russiske identiteten kan knyttes til GU, som tilsier at mannen har statlige tilknytninger til Russland (Sollerman et al, 2022). Dermed har Russland i begge disse casene handlet gjennom en tredjepart, som kan tyde på at de har hatt et ønske om å utføre handlingene i disse sakene på en skjult måte (Giannopoulos et al., 2021, s. 23). Hvilket kan gjøre det særlig utfordrende å oppfatte at en blir utsatt for en hybrid trussel, og det gir i tillegg staten muligheten til å nekte for eller bortforklare deres rolle.

5.2.2 Situasjonsforståelse

Situasjonsforståelse må i hovedsak forstås som en individuell kognitiv egenskap hos mennesker (Flin et al., 2008, s. 17). Til tross for dette er det mulig for grupper å danne en delt situasjonsforståelse basert på de enkelte individenes personlige situasjonsforståelse (Nofi, 2000, s. 26). Alle mennesker, eller i denne sammenhengen alle beslutningstakere i samfunnet, vil ha sin egen situasjonsforståelse. Derfor er det et grunnleggende steg at beslutningstakerne i samfunnet klarer å utvikle en delt situasjonsforståelse i møte med hybride trusler. Figur 1

illustrerer nivåene for utvikling av situasjonsforståelse der nivå 1 handler om å innhente informasjon for å oppfatte situasjonen, nivå 2 går ut på at en skal tolke den informasjonen som er innhentet i nivå 1 og nivå 3 omhandler prediksjoner for hva som vil skje i fremtiden (Flin et al., 2008, s. 24-30). Den delte situasjonsforståelsen er et grunnlag av individenes situasjonsforståelse som kan forklares gjennom figur 1, som deretter blir delt og kommunisert rundt, innad i den aktuelle gruppen (Nofi, 2000, s. 26).

I casen om salget av Bergen Engines blir myndighetene først varslet om en igangsettelse av en salgsprosess av selskapet Bergen Engines (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 1). Det tok derimot rundt en måned før myndighetene begynte å gjøre en vurdering av sikkerhetsaspektet ved denne salgsprosessen. Dette tyder på at den delte situasjonsforståelsen ikke samsvarte med virkeligheten av situasjonen. Det er derimot likevel mulig at noen av individenes situasjonsforståelse samsvarte med virkeligheten, men dette avdekket ikke i denne oppgaven.

Dette tyder derfor på at den situasjonsforståelsen individer hos myndighetene har utviklet enten fordi 1) de har manglet nødvendig informasjon for å kunne skape en riktig situasjonsforståelse, 2) den/de som har dannet riktig situasjonsforståelse ikke har delt denne med resten, eller 3) den/de som har dannet riktig situasjonsforståelse ikke har klart å kommunisere denne frem (Nofi, 2000, s. 26). Deres situasjonsforståelse endres derimot rundt en måned etter varselet om salgsprosessen mottas, da myndighetene startet en vurdering av sikkerhetsaspektet. Enten fordi 1) de har fått tilgang på ny informasjon som har gjort det mulig å skape riktig situasjonsforståelse, 2) den/de som hadde dannet riktig situasjonsforståelse har delt denne med resten, eller 3) den/de som hadde dannet riktig situasjonsforståelse har klart å kommunisere denne frem. På bakgrunn av dette har de kommet frem til en delt situasjonsforståelse som samsvarer med virkeligheten (Nofi, 2000, s. 26).

I spionsaken i Tromsø har det også tatt myndighetene, her PST, noe tid å utvikle riktig situasjonsforståelse. Det avdekket ikke når PST har begynt etterforskning av saken i denne oppgaven. Det at dannelsen av situasjonsforståelse har tatt tid baserer seg på den tiden mannen har fått oppholde seg i landet uten at det har blitt satt i gang tiltak mot ham. Dermed kan en si at de har hatt en forsinket situasjonsforståelse av hva situasjonen egentlig betyr. Sannsynligvis baserer det seg på at PST ikke har hatt tilgang på eller blitt gjort oppmerksom på nødvendig informasjon, slik at individene ikke har hatt muligheten til å gå gjennom nivå 1 i figur 1. På denne måten kunne de heller ikke gå gjennom de andre nivåene i figur 1, og

derfor kunne de heller ikke danne en delt situasjonsforståelse av saken. Det kan bety at PSTs delte situasjonsforståelse i utgangspunktet var at det ikke var noe utenfor det normale som foregikk.

Dette endrer seg derimot på ett eller annet tidspunkt, sannsynligvis fordi de får informasjon som gjør det mulig for individer hos PST å gå gjennom nivåene representert i figur 1. Denne situasjonsforståelsen blir deretter delt med de andre som jobber med saken og kommunisert og diskutert slik at de kan danne en delt situasjonsforståelse av saken (Nofi, 2000, s. 26). Hvor de da utvikler en delt situasjonsforståelse om at mannen driver ulovlig etterretning i Norge (Strandberg et al., 2022). Ved å danne denne delte situasjonsforståelsen av saken og gjennomføre tiltak mot mannen, åpner det også for at PST kan gjøre flere etterforskningskritt i saken.

Disse etterforskningskrittene har ført til at det har blitt mer tilgjengelig informasjon i saken, som blant annet omhandler et større beslag av flere dataenheter og at de kan koble den russiske identitetens til GU (Pettrém, 2022). Tilførselen av informasjon gjør at de som arbeider med saken hos PST gjennomgår nivå 1, med de påfølgende nivåer i figur 1 på nytt og kontinuerlig etterhvert som informasjonen blir tilgjengelig for dem. For så at individene deler deres situasjonsforståelse med de andre som samarbeider om saken, og videre kommuniserer og diskuterer rundt disse for å danne den delte situasjonsforståelsen. Med bakgrunn i ny informasjon og at siktelsen av mannen har blitt utvidet, kan det tyde på at de har forstått situasjonen som mer alvorlig enn de i utgangspunktet gjorde.

Casene i denne oppgaven illustrerer utfordringen hybride trusler skaper for utvikling av situasjonsforståelse. Utfordringen handler om at er gjerne få tegn som tyder på at en blir utsatt for et angrep, og derfor er det krevende å oppfatte situasjonen på riktig måte (Malerud et al., 2021, s. 19). I disse casene handler det om at utfordringene starter allerede i nivå 1 i figur 1, fordi det er utfordrende å oppdage den hybride trusselen og derfor innhente nødvendig informasjon om den aktuelle saken. Det kommer av at virkemidlene som benyttes i disse casene er utfordrende å oppdage, og fordi de i liten grad skiller seg fra normalen. I tillegg har trusselaktøren handlet gjennom en tredjepart i oppgavens caser som gjør det mer krevende å skille disse situasjonene fra normalen, men også å avgjøre hvem som egentlig er trusselaktøren bak.

5.3 Hvordan kan situasjonsforståelse påvirke evnen til krisehåndtering av hybride trusler?

Situasjonsforståelse er et grunnleggende steg i beslutningstaking (Flin et al., 2008, s. 17). Det betyr at å danne en situasjonsforståelse er grunnleggende for å kunne respondere på hybride trusler. Respons kan også regnes som et grunnleggende steg i krisehåndteringen for å redusere økonomiske tap eller andre negative konsekvenser (Pursiainen, 2018, s. 98).

I oppgavens caser blir ikke situasjonene definert som kriser, og en mulig årsak til dette er at myndighetene ikke har ansett det som nødvendig for å kunne respondere og håndtere situasjonen. Å definere situasjoner som kriser avhenger av beslutningstakers meninger og situasjonsforståelse (Pursiainen, 2018, s. 97). Betydningen av situasjonsforståelse kan derfor vurderes som essensiell i kritiske eller truende situasjoner. Dersom myndigheten ikke har situasjonsforståelse, vil de heller ikke sette i gang tiltak for å respondere på situasjonen. Begge casene illustrerer eksempler der utviklingen av situasjonsforståelse har noe å si for tiden det har tatt myndighetene å respondere ved å iverksette tiltak. Disse tiltakene kan sammenlignes med krisehåndteringsaktivitetene som vises i figur 3 og relateres til krisefasene som forklares i figur 4, på den måten kan håndteringen av casene beskrives som krisehåndtering.

Funn fra casene tyder på at det i begge sakene har vært utarbeidet lovverk som har et funksjonsområde innenfor de aktuelle hybride truslene samfunnet sto ovenfor. Hvor straffeloven som benyttes i spionsaken i Tromsø er noe mer konkret knyttet til virkemiddelet som benyttes, enn sikkerhetsloven som benyttes i salget av Bergen Engines er. Likevel fungerer begge lovene på en slik måte at det åpner for at myndighetene kan respondere på truslene og håndtere disse for å redusere negative konsekvenser. Gjennom figur 4 illustreres det at utarbeidelse av lovverk kan relateres til de krisehåndteringsaktivitetene som finnes i førkrisefasen, gjennom å risikovurdering, forebygging og beredskap. Derfor er situasjonsforståelse også en del av førkrisefasen, hvor det handler om at beslutningstakerne bør ha en forståelse av situasjonen de befinner seg i sett i et større bilde. Ved å blant annet innhente informasjon om den sikkerhetspolitiske situasjonen i verden og å sette Norge inn i denne, for så å danne situasjonsforståelse. Kan det tyde på at dette kan legge et godt grunnlag for arbeidet som gjøres med risikovurdering, forebygging og beredskap i førkrisefasen.

Situasjonsforståelse av den akutte situasjonen som har oppstått er essensiell for å fange opp at en bør respondere og starte håndtering. Figur 4 viser til at respons er den

krisehåndteringsaktiviteten som utøves i akuttkrisefasen. Funnene i casene tyder på at arbeidet som har blitt gjort i forhold til responsen baserer seg på de lovverk som har blitt utarbeidet i førkrisefasen. På den andre siden illustrerer også casene at myndighetene har tilpasset responsen de gir etter deres situasjonsforståelse underveis. Dette blir særlig godt illustrert i spionsaken i Tromsø hvor siktelsen av mannen blir utvidet etter det kommer frem ny informasjon i saken (Pettrém, 2022). På denne måten bidrar en kontinuerlig oppdatering av situasjonsforståelse til at beslutningstakere kan tilpasse eller improvisere deres respons til situasjoner underveis, slik at krisehåndteringen kan bli mer resilient Engen et al., 2017, s. 315).

Figur 4 illustrerer at krisehåndteringsaktivitetene som knyttes til etterkrisefasen er gjenoppretting og læring. Etterkrisefasen er fasen etter en krises slutt, og hvorvidt krisen kan avgjøres å være slutt handler om det operasjonelle og det strategiske (Boin et al., 2017, s. 107). Hvor gjenoppretting er relevant dersom man har opplevd tap eller andre negative konsekvenser, slik at samfunnet kan gå tilbake til en normalsituasjon. Læring handler i større grad om å ta i bruk de erfaringene man har gjort seg i den krisen som nå er slutt og bruker disse i krisehåndteringsaktivitetene for neste krises førkrisefase (Engen et al., 2017, s. 265). Dette kan relateres til situasjonsforståelse i form av at man må danne en situasjonsforståelse for den situasjonen man befinner seg i akkurat nå, hvor særlig nivå 3 om prediksjoner for fremtiden vil spille en viktig rolle. I casen om salget av Bergen Engines viser myndighetene at de skal forsøke å ta med seg erfaringer fra den situasjonen, slik at de blant annet kan gå gjennom lovverket. På den måten kan håndteringen av neste lignende krise bli mer resilient.

5.4 Hva kan være indikatorer på resiliens i møte med hybride trusler?

Resiliens handler om det arbeidet som gjøres både før, under og etter en uønsket hendelse eller krise har skjedd, i forhold til å motstå, absorbere, tilpasse og gjenopprette (Pursiainen, 2018, s. 69).

I salget av Bergen Engines greide ikke det norske samfunnet å motstå eller absorbere den, og det ble nødvendig å gjennomføre håndtering som samsvarer med krisehåndteringssirkelen (figur 3). Gjennom denne responsen og håndteringen har samfunnet utvist evne til å tilpasse seg situasjonen, og betydelig redusert eller unngått de eventuelle negative konsekvensene som

kunne kommet av et slikt salg (Innst. 503 S. (2020-2021)). I forhold til gjenoppretting tyder det på at myndighetene viser en vilje til å styrke deres evne til å kunne tilpasse seg slike hendelser, gjennom å bringe med seg erfaringer fra denne situasjonen og å gjøre en gjennomgang av lovverket.

I spionsaken i Tromsø tyder funnene på at samfunnet ikke greide å motstå eller absorbere den hybride trusselen. Det ble også i denne saken utført håndtering som samsvarer med krisehåndteringsaktivitetene fra figur 3 om krisehåndteringssirkelen. Ved at myndighetene i akuttkrisefasen responderte på situasjonen med å pågripe mannen og anmode at han skulle utvises fra Norge, og deretter fortsette å håndtere situasjonen gjennom blant annet etterforskning og å sikte mannen etter straffeloven (Strandberg et al., 2022) (Pettrém, 2022). Med bakgrunn i denne responsen og håndteringen har myndighetene vist både mestringsevne og tilpasningsevne i denne situasjonen. Myndighetene har ved å finne og benytte ressurser for å videre kunne etterforske saken, samt ved å bringe saken videre til domstolene vist transformasjonsevne.

Selv om salgsprosessen av Bergen Engines ble igangsatt, ble den også stoppet og på denne måten har norske myndigheter vist både mestringsevne og tilpasningsevne gjennom respons og håndtering. I tillegg tyder funn på at myndighetene også har vist transformasjonsevne ved å oppsøke de ressursene som finnes og benytte seg av dem (Dolve, 2021). At samfunnet greier å vise mestringsevne, tilpasningsevne eller transformasjonsevne kan betraktes som indikatorer for samfunnsresiliens (Keck & Sakdapolrak, 2013, s. 10).

Funn i datamaterialet tyder på at myndighetene anser sikkerhetsloven som helt grunnleggende for å kunne stanse hybride trusler av den typen karakter som finnes ved salget av Bergen Engines. At sikkerhetsloven finnes og er utarbeidet kan derfor karakteriseres som en indikator for resiliens, fordi det er et tegn på myk resiliens (Proag, 2014, s. 369). Oppsummert betyr dette at sikkerhetsloven har bidratt til at myndighetene hadde muligheten til å respondere på situasjonen, og at den vil være et lærings- eller forbedringspunkt som gjennomgås i etterkant av situasjonen (Nilsen et al., 2021). På denne måten kan samfunnet komme til en ny og mer resilient normalsituasjon, hvilket betyr at de vil være mer motstandsdyktige til å håndtere slike hybride trusler.

I spionsaken i Tromsø benyttes straffeloven som grunnlag for responsen, og for videre håndtering av situasjonen. I forbindelse med at straffeloven i § 121 og § 122 direkte omtaler

ulovlig etterretning, tyder det på at myndighetene gjort et grundig forberedelsesarbeid gjennom for eksempel risikovurdering. At forberedelsesarbeidet har blitt gjort og at straffeloven er utarbeidet til å omhandle denne typen trussel tyder på myk resiliens Proag, 2014, s. 371).

I forhold til at straffeloven i § 121 og § 122 direkte omtaler ulovlig etterretning, tyder det på at myndighetene gjort et grundig forberedelsesarbeid gjennom for eksempel risikovurdering. At forberedelsesarbeidet har blitt gjort og at straffeloven er utarbeidet til å omhandle denne typen trussel tyder på myk resiliens Proag, 2014, s. 371).

Oppsummert betyr denne diskusjonen at indikatorer som tyder på resiliens i møte med hybride trusler blant annet handler om evnen til å motstå, absorbere, tilpasse og gjenopprette. Ideen er at samfunnet bør være resilient på en sånn måte at det klarer å tilpasse seg eller gjenopprette, dersom å motstå eller absorbere ikke er mulig (Pursiainen, 2018, s. 132). At samfunnet implementerer harde eller myke resiliensøkende tiltak er også indikatorer for resiliens. I litteraturen argumenterer Proag (2014) for at myke resiliensøkende tiltak er mer effektivt og gjør samfunnet mer resiliente enn det harde resiliensøkende tiltak gjør. Det betyr at de samfunn som implementerer tiltak som bidrar til å eliminere eller redusere sårbarheter som finnes blir mer resiliente (Proag, 2014, s. 369). I tillegg vil samfunnets mestringsevne, tilpasningsevne og transformasjonsevne være indikatorer for resiliens i samfunnet Keck & Sakdapolrak, 2013, s. 10). Dersom samfunnet klarer å vise disse evnene i møte med hybride trusler indikerer det resiliens.

6 Konklusjon og avslutning

6.1 Hovedfunn

Gjennom denne kvalitative case-studien har jeg utforsket temaet hybride trusler, og undersøkt samspillet mellom situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i møte med hybride trusler. Jeg har fokusert på å undersøke dette i det norske samfunnet, gjennom casene *salget av Bergen Engines* og *spionsaken i Tromsø*.

FS1: *Hva er hybride trusler, og hvordan utvikler Norge situasjonsforståelse for hybride trusler?*

Hybride trusler er handlinger som utføres av en statlig, statlig gjennom en tredjepart eller ikke-statlig aktør, gjerne med et strategisk mål om å kunne påvirke beslutningstakingen i det samfunnet de har som mål. Derfor kan hybride trusler benytte et mangfold av virkemidler, og det er gjerne kombinasjonen av disse som gjør truslene hybride. I oppgavens caser kommer det frem at denne kombinasjonen også kan handle om å kombinere virkemidlene ved en senere anledning, slik at trusselaktøren til slutt kan oppnå sitt mål.

Situasjonsforståelse dannes gjennom nivåene 1) oppfattelse av elementer i nåværende situasjon, 2) forståelse av nåværende situasjon og prediksjon av fremtidig status. Et viktig generelt aspekt ved situasjonsforståelse er at det er en individuell kognitiv egenskap. For at samfunnet skal kunne få en situasjonsforståelse som en gruppe er det derfor en forutsetning at de involverte individene danner situasjonsforståelse. Derfor blir det først dannet en individuell situasjonsforståelse hos hvert individ, videre deler individene sine situasjonsforståelser med resten av gruppen og til slutt kommuniserer og diskuteres det rundt disse. På denne måten danner gruppen, eller da samfunnet, en delt situasjonsforståelse som de mener at samsvarer med den aktuelle situasjonen og virkeligheten. Det er også slik situasjonsforståelse dannes i møte med hybride trusler.

På grunn av hybride truslers kompleksitet og gjerne fordekte metoder, som for eksempel at statlige aktører benytter en ikke-statlig aktør til å utføre sine handlinger, utfordrer de særlig evnen til å danne situasjonsforståelse. Virkemiddelbruken kan også være en faktor som gjør det særlig utfordrende, fordi virkemidlene som benyttes kan være lovlige og innenfor normalen

FS2: *Hvordan kan situasjonsforståelse påvirke evnen til krisehåndtering av hybride trusler?*

Gjennom diskusjonen kommer det frem at situasjonsforståelse er essensielt for å kunne starte

krisehåndteringsarbeidet. Dette kommer av at det er nødvendig å vite at man står ovenfor en situasjon for å kunne starte å håndtere den. Hvor det i akuttkrisefasen er nødvendig å gi en respons til situasjonen. I førkrisefasen gjøres grunnarbeidet for krisehåndteringen gjennom risikovurdering, forebygging og beredskap, for å for eksempel utarbeide lovverk som kan bidra i responsen. I etterkrisefasen handler arbeidet om å gjenopprette og lære av hendelsen samfunnet har gjennomgått. Ved å undersøke dette i forhold til før-, akutt- og etterkrisefasen tyder det på at det er nødvendig å kontinuerlig oppdatere den individuelle og delte situasjonsforståelsen for å drive mest mulig effektiv krisehåndtering.

FS3: Hva er indikatorer på resiliens i møte med hybride trusler?

Resiliens handler om evnen til å stå i mot og, hensiktsmessig og effektiv håndtering, gjenoppretting etter uønskede hendelser som hybride trusler. I forhold til de hybride truslene som er undersøkt i denne oppgaven har Norge vist tegn på resiliens, gjennom å håndtere de hybride truslene på en tilpasset måte.

Basert på diskusjonen i denne oppgaven kan tegn på resiliens handle om å motstå, absorbere, tilpasse og gjenopprette i møte med hybride trusler. Indikatoren for resiliens i samfunnet i forhold til dette grunner i at samfunnet bør kunne tilpasse seg trusselen og gjenopprettes etter hendelsen og de negative konsekvenser den har ført til, dersom det ikke klarer å motstå eller absorbere den. Videre er en indikator for resiliens at det har blitt implementert myke og/eller harde resiliensøkende tiltak. I forhold til dette argumenteres det for at myke resiliensøkende tiltak er mest kostnadseffektivt og i større grad øker evnen til å kunne tilpasse seg og gjenopprette i møte med hendelser som hybride trusler. Til slutt viser diskusjonen til at indikatorer for samfunnsresiliens også handler om at samfunnet viser mestringssevne, tilpasningsevne og transformasjonsevne i håndteringen av hybride trusler

6.2 Konklusjon

Gjennom denne oppgaven har jeg utforsket og undersøkt problemstillingen:

Hvordan fungerer samspillet mellom situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i møte med hybride trusler?

Ved hjelp av de tilhørende forskningsspørsmålene kan det konkluderes med at det finnes et samspill mellom situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens i møte med hybride trusler.

Videre vil jeg konkludere med at situasjonsforståelse er en forutsetning for krisehåndtering og resiliens. Situasjonsforståelse er et grunnleggende steg for å kunne utøve krisehåndtering i møte med hybride trusler, det er også essensielt at situasjonsforståelsen også oppdateres jevnlig for at krisehåndteringen skal være tilpasset og hensiktsmessig for den aktuelle situasjonen til enhver tid. Derfor er også situasjonsforståelse nødvendig for resiliens særlig i forhold til de indikatorene som omhandler tilpasning og gjenoppretting, og mestringsevne, tilpasningsevne og transformasjonsevne. Samspillet kan derfor konkluderes for å være essensielt i møte med hybride trusler. Hvor evnen til situasjonsforståelse, krisehåndtering og resiliens virker sammen for at samfunnet kan redusere negative konsekvenser og opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner eller raskt komme tilbake til en normalsituasjon.

6.3 Avslutning og videre forskning

Denne oppgaven har undersøkt problemstillingen gjennom casene *salget av Bergen Engines* og *spionsaken i Tromsø*. I forhold til kompleksiteten og de mangfoldige måtene hybride trusler kan gjennomføres på er dette et relativt begrenset utvalg for å kunne generalisere i denne oppgaven. Oppgaven har derimot forsøkt å teoretisk generalisere for å kunne bidra med kunnskap om temaene problemstillingen tar opp.

Dette skaper et grunnlag for videre forskning, og gjerne med Norge som undersøkelsesenheter. I forhold til videre forskning vil jeg anbefale å utforske problemstillingen videre gjennom å benytte flere og bredere metoder, slik at datagrunnlaget kan bli mer målrettet i forhold til forskningen og dekke et større område enn det denne oppgaven har gjort. Gjennom for eksempel intervjuer av enheter som har direkte erfaring med hybride trusler, eller ved å benytte kvantitative metoder hvor en kan inkludere flere caser.

Referanseliste

Adger, W. N. (2006). Vulnerability. *Global Environmental Change* 2006(3), 268-281.

<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.02.006>

Aho, A., Midões, C. & Šnore, A. (2020). Hybrid threats in the financial system.

https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/20200630_Working-Paper-8_Web-1.pdf

Aven, T. (2023, 10. mars). Trussel. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/trussel_-_risiko

Bergen Engines. (u.å.). *History*. Hentet 8. april 2024 fra

<https://www.bergenengines.com/about/history/>

Bjørndal, K. E. W. & Andreassen, S. -E. (2020). Om sammenhenger mellom

forsknings spørsmål, aksjonsforskning, casestudier og generalisering. I S. Gjøtterud, H.

Hiim, D. Husebø & L. H. Jensen (Red.), *Aksjonsforskning i Norge, Volum 2:*

Grunnlagstenkning, forskerroller og bidrag til endringer i ulike kontekster (kap. 6, s.

163-189). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.121.ch6>

Boin, A., Hart, P. t., Stern, E. & Sundelius, B. (2017). *The Politics of Crisis Management:*

Public Leadership under Pressure. (2. utgave). Cambridge: Cambridge University

Press

Brøgger, A. (2021, 4. mars). I *Store norske leksikon* på snl.no. <https://snl.no/hybrid>

Chivvis, S. C. (2017, 22. mars). *Understanding Russian «Hybrid Warfare»: And What Can Be Done About it*. The RAND Corporation.

https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT468/RAND_CT468.pdf

Dolve, S. M. (2021, 24. februar). Fabrikken som bygde motoren på spionskipet på veg over i russiske hender – uro hos politikerne. *NRK*. <https://www.nrk.no/vestland/fabrikken-som-bygde-motoren-i-spionskipet-pa-veg-over-i-russiske-hender--uro-hos-politikerne-1.15390218>

DSB. (2016). *Samfunnets kritiske funksjoner: Hvilken funksjonsevne må samfunnet opprettholde til enhver tid?* https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/kiks-2_januar.pdf

Engen, O. A., Kruke, I. B., Lindøe, H. P., Olsen, K. H., Olsen, O. E. & Pettersen, K. A. (2017). *Perspektiver på samfunnsikkerhet*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Endsley, M. R. (1995). Toward a Theory of Situation Awareness in Dynamic Systems. *Human Factors*, 37(1), 32-64. DOI: [10.1518/001872095779049543](https://doi.org/10.1518/001872095779049543)

Endsley, M. R. (2000). Theoretical underpinnings of situation awareness: A critical review. *Situation awareness analysis and measurements*, 3-32. https://www.researchgate.net/publication/230745477_Theoretical_underpinnings_of_situation_awareness_A_critical_review

Fauskanger, J. & Mosvold, R. (2014). Innholdsanalysens muligheter i utdanningsforskning. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 98(2), 127-139. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2014-02->

FFI. (2023, 12. april). Hva er sammensatte trusler? I *Ugradert kort forklart*. <https://soundcloud.com/ffiaudio/kort-forklart-hva-er-sammensatte-trusler>

Flin, R., O'Connor, P. & Crichton, M. (2008). *Safety at the sharp end: a guide to non-technical skills*. Ashgate

Foss, A. B. (2022, 24. november). Spionsiktet russer vil bejære seg løslatt. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/i/RG5j8d/spionsiktet-russer-vil-bejaere-seg-loeslatt>

- Furevik, E. (2017). *Sivilbeskyttelsesloven – en praktisk og juridisk veileder*. (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget
- Giannopoulos, G., Smith, H. & Theocharidou, M. (2021). The landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model. <https://doi.org/doi:10.2760/44985>
- Haavik, T. K. (2020). Societal resilience – Clarifying the concept and upscaling the scope. *Safety Science* 132(2). DOI: [10.1016/j.ssci.2020.104964](https://doi.org/10.1016/j.ssci.2020.104964)
- Halvorsen, T. (2024, 22. april). PST er ferdig med Mikusjin-etterforskningen. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/nyheter/pst-er-ferdig-med-mikusjin-etterforskningen/81297980>
- Holm-Hansen, J. (2023, 20. november). GU (Den russiske militære etterretningen). I *Store norske leksikon*. https://snl.no/GU_-_Den_russiske_militaere_etterretningen
- Hyett, N., Kenny, A. & Dickson-Swift, V. (2014). Methodology or method? A critical review of qualitative case study reports. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 9(1), 23606. <https://doi.org/10.3402/qhw.v9.23606>
- Innst. 503 S. (2020-2021). *Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Redegjørelse av justis- og beredskapsministeren om planlagt salg av Bergen Engines AS*. Stortinget. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2020-2021/inns-202021-503s.pdf>
- Jordan, J. (2020). International Competition Below the Threshold of War: Toward a Theory of Gray Zone Conflict. *Journal of Strategic Security*, 14(1), 1-24. DOI: <https://doi.org/10.5038/1944-0472.14.1.1836>
- Keck, M. & Sakdapolrak, P. (2013). What is social resilience? Lessons learned and ways forward. *Erkunde*, 67(1), 5-18. DOI: [10.3112/erdkunde.2013.01.02](https://doi.org/10.3112/erdkunde.2013.01.02)

- Malerud, S., Hennum, A. C. & Toverød, N. (2021). *Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler – et konseptgrunnlag*. (FFI-rapport 21/00246). Forsvarets forskningsinstitutt.
<https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/2833/00246.pdf>
- Meld. St. 9 (2022-2023). *Nasjonal kontroll og digital motstandskraft for å ivareta nasjonal sikkerhet*. Det kongelige justis- og beredskapsdepartement.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/d256b455415c4cae8a710f62cc97d4f9/no/pdfs/stm202220230009000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 10 (2016-2017). *Risiko i et trygt samfunn*. Det kongelige justis- og Beredskapsdepartement.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/00765f92310a433b8a7fc0d49187476f/no/pdfs/stm201620170010000dddpdfs.pdf>
- Nilsen, F. S., Flaaten, G., Støren, B. & Aarøy, T. A. (2021, 19. april). Erna Solberg om forsøket på å kjøpe Bergen Engines: - En klar sikkerhetsrisiko. *E24*.
<https://e24.no/norsk-oekonomi/i/gW9pnA/erna-solberg-om-forsoeket-paa-aa-kjoepe-bergen-engines-en-klar-sikkerhetsrisiko?referer=https%3A%2F%2Fwww.aftenposten.no>
- Nofi, A. A. (2000). Defining and Measuring Shared Situational Awareness, 74.
https://www.researchgate.net/publication/235066075_Defining_and_Measuring_Shared_Situational_Awareness
- NOU 2023:17 (2023). *Nå er det alvor: Rustet for en usikker fremtid*. Det kongelige justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/4b9ba57bebae44d2bebfc845ff6cd5f5/no/pdfs/nou202320230017000dddpdfs.pdf>
- NSM. (2024). *Risiko 2024: Nasjonal sikkerhet – et felles ansvar*.
<https://nsm.no/getfile.php/1313477-1707733210/NSM/Filer/Dokumenter/Rapporter/Risiko%202024.pdf>

- Pettrém, M. T. (2022, 22. desember). PST endrer siktelse mot spionmistenkt russer. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/i/VPQqK3/pst-endrer-siktelse-mot-spionmistenkt-russer>
- Proag, V. (2014). The concept of vulnerability and resilience. *Procedia Economics and Finance*, 2014(18), 369-276. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00952-6](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00952-6)
- Pursiainen, C. (2018). *The crisis management cycle*. Routledge
- Reichborn-Kjennerud, E. & Cullen, P. (2016). *What is Hybrid Warfare?* Norwegian Institute of International Affairs. https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2380867/NUPI_Policy_Brief_1_Reichborn_Kjennerud_Cullen.pdf
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utgave). Bergen: Fagbokforlaget
- Rostad, I. L., Berg, A., Vik, I., Jahnsen, E. & Skoglund, K. A. (2023, 13. desember). Spionsiktet gjesteforsker innrømmer å være russisk. *NRK*. https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/spion-innrommer_-heter-mikhail-mikusjin-45_-og-er-fra-rusland-1.16677707
- Røsvik, E. & Vågenes, H. (2022, 19. januar). Støre advarer: - Vi må ta hybride trusler på alvor. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/wO5x6M/stoere-advarer-vi-maa-ta-hybride-trusler-paa-alvor>
- Sikkerhetsloven. (2019). *Lov om nasjonal sikkerhet* (LOV-2018-06-01-24). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-24>
- Sollerman, Y. S., Haram, O. & Holten, H. (2022, 21. desember). PST endrer siktelsen mot spionmistenkt russer. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/RG69AO/pst-endrer-siktelse-mot-spionmistenkt-russer>

Strandberg, T., Mauren, A., Foss, A. B., Skjeggstad, H. & Lærum, N. B. (2022, 25. oktober). Mann (37) mistenkt for å være russisk spion arrestert i Tromsø. *Aftenposten*.
<https://www.aftenposten.no/norge/i/dwwVGq/mann-37-mistenkt-for-aa-vaere-russisk-spion-arrestert-i-tromsoe>

Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV-2005-20-28). Lovdata.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/*

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitative metoder* (5. utgave). Bergen: Fagbokforlaget

Treverton, G. F., Thvedt, A., Chen, A. R., Lee, K. & McCue, M. (2018). Addressing Hybrid Threats. <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/Treverton-AddressingHybridThreats.pdf>

Universitetet i Tromsø. (u.å.). *The Grey Zone*. Hentet 2. mai 2024 fra
<https://uit.no/research/thegreyzone>

Widding, L. Ø. (2005). Case som metode: hovedutfordringer knyttet til ulike forskningsdesign når hensikten er å generalisere. *Handelshøgskolen i Bodø & Institutt for industriell økonomi og teknologiledelse Norges teknisk naturvitenskapelige universitet (NTNU)*.
https://www.researchgate.net/publication/303702530_Case_som_metode_Hovedutfordringer_knyttet_til_ulike_forskningsdesign_nar_hensikten_er_a_generalisere

